

Radio-televizijski sistem u Bosni i Hercegovini IZMEĐU ETNIČKOG EKSKLUZIVIZMA I DUGOROČNE STABILNOSTI

Amer Džihana

Sažetak

Nastojanja međunarodne zajednice da uspostavi funkcionalan i samoodrživ sistem javnog emitiranja u BiH nisu u potpunosti rezultirala uspjehom iako sežu još od 1998. godine. Umjesto toga, još su prisutne žučne debate na političkoj pozornici kojima se dovodi u pitanje kompletno ustrojstvo sistema javnog emitiranja. Posljedično, programe javnih televizija još uvijek ne prihvata dobar dio stanovništva Bosne i Hercegovine, a to je naročito izraženo u slučaju hrvatskog naroda. Mada je dosta važnih pitanja postavljeno u pogledu jednakosti svakog od bh. konstitutivnih naroda u strukturi zaposlenih i programskoj produkciji, cijela debata svakim danom sve je dalje od objektivnih indikatora koji mogu pokazati da li su određena rješenja primjenjiva ili ne. Nakon svega, „*paradoks je u tome što je koncept javnog RTV sistema o kojem mi danas razgovaramo u Evropi već prevaziđen, samo nam to još niko nije rekao*“ (Kontić, 2006).

Jedan od ciljeva ove studije jest da ispita pitanje reforme i uspostave održivog sistema javnog RTV emitiranja u Bosni i Hercegovini s aspekta provođenja prava etničkih grupa i jednakopravnosti svakog od bh. konstitutivnih naroda i građana, ali uzimajući u obzir i druge elemente - zakonodavni okvir i postojanje političke volje za njegovu promjenu, efikasnost Sistema (finansije, ljudski resursi), kompletnost programa javnih emitera unutar RTV sistema, te izazova koje nameće konkurencija komercijalnih televizija kao i nadolazeće konvergejsko, multikanalno i digitalno okruženje - bez kojih je nemoguće zamisliti sistem javnog RTV emitiranja za sve građane zemlje.

Dakle, ova studija ima za cilj obogaćivanje trenutne rasprave o javnom RTV sistemu kako bi se donijela činjenično zasnovana rješenja koja imaju šansu na dugoročni uspjeh.

Nalazi ovog istraživanja potvrđuju široko rasprostranjeno mišljenje da je RTRS gotovo ekskluzivno srpska nacionalna televizija te da je RTVFBiH dominantno bošnjačka televizija. Na drugoj strani, istraživanje otkriva značajnu participaciju Hrvata u informativnom programu RTVFBiH i pobija kvalifikacije da je ova TV-kuća ekskluzivno bošnjački emiter. Pored toga, u ovoj su studiji predstavljeni i interpretirani različiti podaci o finansijskim i organizacijskim aspektima javnih emitera kao i podaci o strukturi zaposlenih, te je ukazano na mnoštvo nekonzistentnih rješenja koja su primjenjena danas, i predložene su mjere za njihovo prevazilaženje.

Umjesto predlaganja skupine radikalnih mjera o tome kako organizirati javni RTV sistem, u ovoj studiji analiziraju se rješenja koje su već u opticaju i daju se preporuke za poboljšanja koja će biti izvediva s malo političke volje i bez zahtijevanja velikih investicija. Tri prijedloga rješenja su diskutiraju - (a) da se ne čini ništa ili gotovo ništa u odnosu na postojeće stanje, (b) da se kreiraju tri posebna kanala zasnovana na jezičkom ekskluzivizmu, plus jedan emiter za područje države, i (c) da se kreiraju dva ili tri tematska kanala koji će nadići etničke podjele.

Nakon analize svake od ovih opcija, u studiji se zaključuje da je neophodno usvojiti zakonski okvir koji je već predložen što je prije moguće kako bi se omogućilo funkcioniranje Korporacije javnog RTV sistema koja treba osigurati kompatibilnije djelovanje javnih emitera. Također, nema sumnje da postojeći zakoni garantiraju jednakopravnost svakog od bh. konstitutivnih naroda i građana, ali njihova implementacija je pitanje prakse (političke volje prije svega).

Najveća odgovornost za primjenu zakona leži na upravnim odborima i direktorima javnih televizija, stoga se preporučuju mjere koje će u kratkoročnom periodu dovesti do ravnopravnosti u onim programskim dijelovima u kojima je to najlakše ostvariti (ravnopravnost jezika u stranim titlovanim programima) i u kojima je to najbitnije ostvariti (uredničke pozicije te prezenterke i novinarske pozicije u informativnom programu). Pored toga, daju se smjernice i ostalim akterima na koji način da doprinesu dugoročnoj održivosti javnih emitera, ali i jednakopravnoj zastupljenosti konstitutivnih naroda i ostalih građana kako u strukturi zaposlenih tako i u programskim sadržajima.

Amer Džihana

magistrirao je komunikologiju / žurnalizam na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu (2005). Trenutno radi kao analitičar i voditelj istraživačkog programa u Mediacentru Sarajevo. Objavio je nekolicinu članaka o digitalizaciji televizije, Zakonu o slobodi pristupa informacijama i javnoj radio-televiziji. Područja istraživanja su: javni RTV servisi, mediji i konflikt, odnos medijskih politika i javnog života.

Sadržaj

Sažetak	1
1. Uvod	3
2. Opis problema	5
2.1. Historijski kontekst	5
2.2. Trenutna situacija	7
2.3. Finansije	8
2.4. Ljudski resursi	9
2.5. Nacionalna jednakost u pogledu jezika, kulture i tradicije	11
2.6. Korporacija javnih RTV servisa: Kompatibilnost ili natjecanje u programima javnih televizija	13
3. Postojeći prijedlozi rješenja	15
3.1. Neznatne izmjene postojećih rješenja	15
3.2. Tri etnička kanala, plus jedan državni	16
3.3. Tematski kanali	19
3.4. Digitalno okruženje	19
4. Zaključci i preporuke	21
Aneks	24
Bibliografija	28

1. Uvod

U svakoj zemlji proces društvene integracije uveliko se oslanja na medijske i komunikacijske sisteme. Iako televizija nije jedini proizvođač slike za široku javnost, pripisane su joj specijalne ovlasti. U evropskim zemljama gdje postoji dualni sistem emitiranja (sastavljen od javnih i komercijalnih emitera) posebna uloga u kreiranju društvene kohezije data je javnim televizijama. Mada se programske obaveze javnih radio-televizijskih servisa razlikuju od zemlje do zemlje, postoji nekoliko zajedničkih značajki koje su univerzalno prihvaćene. Jedna od njih je funkcija društvene integracije, kao što David Levy primjećuje:

„On (javni RTV servis, op.a.) služi kao referentna tačka za sve članove javnosti i predstavlja faktor društvene kohezije i integracije svih individua, grupa i zajednica.“ (Rumphorst, 2004).

Za Bosnu i Hercegovinu, zemlju razorenu i podijeljenu ratom od 1992. do 1995. godine, pitanja društvene integracije i uspostave javnih emitera koji će biti dostupni cjelokupnoj bosanskohercegovačkoj populaciji (ili, barem, njenom najvećem dijelu) nerazmrsivo su isprepletana u smislu da je postojanje javnog radio-televizijskog servisa koji prihvataju svi građani i etničke grupe preduvjet za bilo kakav daljnji proces društvene integracije.

Međutim, unatoč nastojanjima međunarodne zajednice koja sežu još od 1998. godine, sistem javnog emitiranja u BiH još uvijek nije u potpunosti uspostavljen i još su prisutne žučne debate na političkoj pozornici kojima se dovodi u pitanje kompletno ustrojstvo sistema javnog emitiranja. Posljedično, programe javnih televizija još uvijek ne prihvata dobar dio stanovništva Bosne i Hercegovine, a to je naročito izraženo u slučaju hrvatskog naroda.

Sasvim je sigurno da spomenute debate o javnim RTV servisima (PSB) ne slijede logiku rasprava o budućnosti javnih televizija u Evropi. Dok se, s jedne strane, u Evropi postavljaju pitanja o budućnosti, ciljevima i obavezama javne televizije u kontekstu multikanalnog, digitalnog okruženja koje nameće redefiniranje kategorija javnog interesa, odnosno, omogućuje partikularnim publikama da do željenih sadržaja dođu putem raznovrsnih tematskih, komercijalnih kanala, a ne isključivo putem javnih televizija (vidi: Jakubowicz), dotle se u Bosni i Hercegovini javni interes prije svega definira kao nacionalni, odnosno, kompletna reforma PSB-a prvenstveno je određena pitanjima kojoj etničkoj zajednici će šta i u kojoj mjeri pripasti. Pri tome se zaboravlja da pojam „javni“ pretpostavlja obraćanje svim građanima koji žive na prostoru jedne države, a ne samo pojedinim etničkim zajednicama.

Kao što Kontić (2006) primjećuje: *„Ako ikada i dođe do političkog dogovora, tj. usvajanja zakona o javnoj radio-televiziji u BiH, tek će se tad utvrditi da je u međuvremenu taj sistem postao glomazan, nefunkcionalan i u potpunoj suprotnosti s medijskim trendovima. Mi živimo u okruženju u kojem se odlučuje u milisekundi, a tehnološke promjene se smjenjuju kao i vremenske, tako da ovdašnja navada da se svako pitanje rješava godinama, a potom, eventualno, trostruko potpisuje na pergamentu, nikom više nije interesantna ni kao bizarnost.“*

Namjera je ovog rada da pitanje reforme i uspostave održivog javnog RTV sistema Bosne i Hercegovine posmatra i s aspekta ostvarivanja nacionalnih prava svakog od bh. konstitutivnih naroda, ali i da ukaže na druge elemente (finansije, efikasnost, kvalitet programa, itd.) bez kojih je nemoguće zamisliti javni televizijski servis u službi svih stanovnika jedne države. Stoga se ovim radom želi obogatiti trenutna rasprava o PSB-u, kako bi se mogla donijeti činjenično zasnovana rješenja koja imaju izgleda na dugoročni uspjeh.

U metodološkom smislu, ova studija je rezultat kombiniranja primarnog i sekundarnog istraživačkog procesa. Putem intervjua s predstavnicima javnih emitera i političkih stranaka dobijeni su izvorni podaci, mišljenja i stavovi o tekućim problemima u uspostavi PSB-a, te perspektivama za daljnju reformu. Pored toga, primarni podaci dobijeni su i putem monitoringa i analize programa sve tri bh. javne televizije, i to u pogledu zastupljenosti jezika u informativnim i stranim - titlovanim programima, kao i podaci o programima koji su usmjereni ka očuvanju i njegovanju tradicije i kulture bh. naroda (detaljnu metodologiju korištenu za ovu analizu pogledati u Aneksu). S druge strane, sekundarni podaci dobijeni su analiziranjem zakonskog okvira kojim se uređuje Javni RTV sistem u BiH, kao i interpretacijom različitih dokumenata, izvještaja i analiza koji su već napisani o problemu uspostave i reforme PSB-a u BiH, te analiza koje se tiču budućnosti PSB-a u Evropi.

Ova studija pored uvoda sadrži još tri poglavlja. U drugom se poglavlju opisuje historijski kontekst u kojem se razvijao proces transformacije nekadašnjih državnih televizija u sistem javnog emitiranja BiH. Potom se detaljno opisuje današnja situacija u pogledu tog sistema, i to kako sa zakonskog stanovišta tako i s pozicija finansiranja, ljudskih resursa, jednakopravnosti svih građana i naroda u pogledu zaposlenog osoblja i programskih sadržaja, međusobnog odnosa javnih emitera koji sačinjavaju Sistem, te u kontekstu prestojećih tektonskih promjena u poimanju i konzumiranju televizijskih programa, koje sa sobom donosi digitalizacija i konvergencija.

U trećem poglavlju se na osnovu interpretacijskog okvira određenog parametrima koji su detaljno opisani u prethodnom poglavlju procjenjuju rješenja, odnosno prijedlozi za daljnju transformaciju Sistema javnog RTV emitiranja u BiH.

Na kraju, u četvrtoj sekciji, na temelju evaluacije alternativnih rješenja, sumiraju se rezultati ove studije, te se daju preporuke različitim stranama, a koje imaju za cilj pospješiti kvalitet kompletnog Sistema javnog RTV emitiranja koji bi zadovoljavao partikularne interese svakog od konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina, ali, isto tako, i promovirao vrijednosti koje predstavljaju kohezivno tkivo Bosne i Hercegovine.

2. Opis problema

2.1. Historijski kontekst

Kraj rata Bosna i Hercegovina dočekala je s tri etnički podijeljena RTV sistema. U Republici Srpskoj uspostavljena je Srpska radio-televizija, koja je bila pod direktnim utjecajem vladajuće Srpske demokratske stranke (SDS). U dijelu Federacije BiH, na teritoriju nekadašnje Herceg-Bosne, program je emitirala Hrvatska RTV iz Zagreba. Nekadašnja jedina bosanskohercegovačka televizija TVSA, u ratu preimenovana u RTV Bosne i Hercegovine, uspjela je, koliko-toliko, održati multinacionalni karakter, mada je u ratu postala dominantno bošnjačka televizija (Duraković, 2007), te je nastojala održati status zvanične državne bosanskohercegovačke RTV stanice, ali je, praktički, pokrivala samo dio teritorija Federacije BiH gdje su većinsko stanovništvo činili Bošnjaci (Media Plan Institut, 2000). U to vrijeme dva potpuno dijametralna stava - da ne žele ništa zajedničko jer imaju svoje nacionalne televizije (srpske i hrvatske nacionalne stranke) i da BiH već ima Radio-televiziju BiH u kojoj ništa ne treba mijenjati (bošnjačke stranke) - onemogućavala su bilo kakvu pomisao na osnivanje zajedničke radio-televizije koja bi bila u duhu Dejtonskog sporazuma (Media Plan Institut, 2000).

Suočena s postojećim (etno-nacionalnim) barijerama, međunarodna zajednica u BiH je i sama lutala u pronalaženju načina za eliminiranje ove komunikacijske segregacije. Tako je u aprilu 1996. (Brunner, 2002) uspostavljena potpuno nova komercijalna mreža TV OBN, koja je pokrivala područje cijele države i u koju je međunarodna zajednica uložila oko dvadesetak miliona eura, a nakon nekoliko godina je napustila te je ona postala privatna TV-kompanija (Kontiće, 2006). Tek tri godine nakon rata međunarodna zajednica u BiH, predstavljena u Uredu visokog predstavnika (OHR), fokusirala se na transformaciju državnih RTV stanica u javne RTV servise.

Prve korake ka kreiranju javnih RTV servisa usmjerenih ka dobrobiti svih građana BiH inicirao je OHR u julu 1998. godine. U narednim godinama Ured visokog predstavnika donio je nekoliko odluka (juli 1999, oktobar 2001, maj 2002, juni 2003) kojima su uspostavljena tri glavna emitera u Bosni i Hercegovini: Javni radio-televizijski servis BiH (BHRT - emiter dostupan na području cijele države), RTV Federacije BiH (RTVFBiH) i RTV Republike Srpske (RTRS).

Dakle, cjelokupan proces reforme PSB-a karakteriziralo je odsustvo političke volje kod svih strana da se slijedi reformski put koji je zacrtala međunarodna zajednica. Tako je, praktično, sve odluke i zakone iz ove oblasti na koncu nametao Ured visokog predstavnika.

Osnovni pravci reforme u pogledu Srpske RTV ogledali su se u njenom preimenovanju u Radio-televiziju Republike Srpske (RTRS), čime se željelo naglasiti da ta televizija pripada svim građanima RS-a, a ne predstavlja nacionalni srpski TV-emiter (OHR odluke, 1999a), te u uveživanju ove televizije u sistem emitiranja BiH zajedno s ostala dva emitera, što je opet značilo delegiranje određenih nadležnosti na nivo Sistema kao i koordinaciju i zajednički nastup s ostalim emiterima koji sačinjavaju taj sistem. Također, za međunarodnu zajednicu je bilo izuzetno važno da ovu televiziju makne iz okrilja tvrdolinijaškog SDS-a, a što je postignuto premještanjem sjedišta ove kuće s Pala u Banju Luku.

S druge strane, u pogledu reguliranja hrvatskih emitera koji su djelovali u BiH, Ured visokog predstavnika (OHR odluke, 1999) poziva HRT iz Zagreba da poštuje međunarodne konvencije te da do 1. oktobra 1999. prestane emitirati program u BiH putem zemaljske mreže, što je i

učinjeno. Pored toga, Nezavisna komisija za medije Bosne i Hercegovine (IMC) donosi odluku kojom se najvećoj hrvatskoj TV-kući - Televiziji Erotel, osnovanoj nakon rata, dopušta emitiranje programa na 11 TV-predajnika, umjesto na dotadašnjih 41, čime se, faktički, pokrivenost ove TV-stanice svodi na područje grada Mostara i zapadne Hercegovine (Marušić, 1999). Nakon što je ova kuća odbila da se povinuje odluci, IMC je donijela odluku kojom se zabranjuje emitiranje programa ovoj stanici te su uz pomoć snaga SFOR-a 14. februara 2000. zauzeti predajnici s kojih je ova TV-stanica emitirala program, odnosno, Erotel je zatvoren. Prema izvještaju Regulatorne agencije za komunikacije (2001), Televizija Erotel spadala je u stanice na koje se odnosio najveći broj odluka Agencije u pogledu kršenja pravila i propisa i ovo je bio prvi slučaj u kojem je Nezavisna komisija za medije morala silom nametnuti odluku o prestanku emitiranja programa neke stanice.

Na drugoj strani, bitno je napomenuti da je odlukom OHR-a iz jula 1999. bilo predviđeno da u novouspostavljenoj RTVFBiH „jedan od kanala će, u pravilu, koristiti hrvatski jezik, a drugi, u pravilu, bosanski jezik“ (OHR odluke, 1999). Međutim, kako to primjećuje Udovičić (2004), postajalo je sve izvjesnije da će se vratiti konstitutivnost Srbima u Federaciji, a i preovladavala je svijest da javni servis treba biti medij svih, a ne grubo parcelisan nacionalni poligon, međunarodna je zajednica odustala od dva kanala na dva jezika, pa je zakonom iz 2002. predviđeno da Federalna televizija emitira program na samo jednom kanalu, ali uz upotrebu sva tri jezika konstitutivnih bh. naroda.

Na taj način, bosanskohercegovački Hrvati ostali su bez ekskluzivno hrvatskog kanala, odnosno, zakonska rješenja su predvidjela njihovu participaciju u programima RTVFBiH zajedno s Bošnjacima, a potom daljom rekonstrukcijom PBS-a i uspostavom javnog emitera na području cijele države BHRT i sa Srbima i Ostalim.

Bošnjačka strana je u kompletnu reformu predvođenu institucijama međunarodne zajednice, također, ušla nezadovoljna. Naime, kompletan kurs reforme ogledao se u gradnji novog sistema, ali, prije svega, na dotadašnjim resursima RTVBiH, koju je kontrolirala bošnjačka strana. Tako je RTVFBiH tokom rekonstrukcije, praktično, ostavljena bez imovine te je dobila samo 2% od imovine bivše Televizije Bosne i Hercegovine, dok je BHRT dobio ostatak. Na drugoj strani, RTRS nije unio nikakve resurse u BHRT. U takvoj situaciji, RTVFBiH mora plaćati BHRT-u sve usluge za produkciju vlastitog programa. Pored toga, Plan rekonstrukcije sistema javnog emitiranja u BiH, koji je izradio stručni tim BBC-ja, predviđao je prodaju zgrade televizije u Sarajevu, za koju je ocijenjeno da je suviše skupa za održavanje, te gradnju novih zgrada za javne televizije u Sarajevu, ali i u Banjoj Luci. Međutim, kako to primjećuje Udovičić (2004), za uposlenike RTV-a u Sarajevu bilo je neshvatljivo da se dojučer njihova, sarajevska, imovina prodaje kako bi se izgradila zgrada za RTRS u Banjoj Luci. Otuda su sindikati zaposlenika u Sarajevu odbacili ovaj plan koji je, između ostalog, podrazumijevao i otpuštanje oko 500 radnika (Glas javnosti, 2003). Zaokupljeni očuvanjem statusa quo, zaposlenici RTV-a u Sarajevu, zajedno s bošnjačkim i bosanskim političkim snagama, nisu nudili nikakvu alternativno rješenje i dosta indolentno su posmatrali sa strane reformske napore međunarodne zajednice. Tako se u vrijeme donošenja zakona o Javnom RTV sistemu BiH iz 2005. godine nisu čuli ni glasovi profesionalne zajednice niti bošnjačkih i bosanskih političkih stranaka koje bi upitnim postavili predviđeni način finansiranja tog sistema. Tek nekoliko godina kasnije, kada je ostalo samo da se Zakon i primijeni, iz ovih krugova su se pojavili očajnički krici kojima se pokušava zaustaviti implementacija Zakona jer je on finansijski krajnje nepovoljan za RTVFBiH.

2.2. Trenutna situacija

Posljednja legislativa iz oktobra 2005. godine, prva koju su donijeli bosanskohercegovački zakonodavci, ali opet na insistiranje međunarodne zajednice, predviđa četiri komponente unutar Sistema javnog radio-televizijskog emitiranja u BiH. To su entitetske televizije RTRS, RTVFBiH i radio-televizija koja pokriva cijelu zemlju - BHRT. Četvrta komponenta je Korporacija javnih radio-televizijskih servisa u Bosni i Hercegovini, koja ustvari povezuje ove tri komponente te u isto vrijeme koordinira njihov rad.

Kompletan zakonski okvir predviđa usvajanje četiri zakona: *Zakona o Javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine* (u daljem tekstu *Zakon o Sistemu 2005*) i *Zakona o Javnom radio-televizijskom servisu BiH* (u daljem tekstu *Zakon o BHRT-u 2005*) u Skupštini Bosne i Hercegovine, te *Zakona o Javnom radio-televizijskom servisu FBiH* (u daljem tekstu *Zakon o RTVFBiH*) i *Zakona o Javnom radio-televizijskom servisu* (u daljem tekstu *Zakon o RTRS-u 2006*) u entitetskim skupštinama. Na državnom nivou zakoni su doneseni bez podrške zastupnika iz hrvatskog naroda, te su oni pokrenuli proceduru zaštite vitalnog nacionalnog interesa, tako da je njihov zahtjev došao pred Ustavni sud BiH. U suštini apelacije pred Ustavnim sudom BiH tvrdilo se kako su predloženi zakonom Hrvati u Bosni i Hercegovini, odnosno, njihova kultura i tradicijska baština stavljeni u diskriminirajući položaj u odnosu na druga dva konstitutivna naroda zbog toga što su Hrvati onemogućeni da imaju radiotelevizijski kanal na svom jeziku, dok to isto, praktično, imaju druga dva naroda. S tim u vezi, navodi se kako su *de facto* druga dva kanala (RTVFBiH i RTRS) isključivo na bosanskom i srpskom jeziku, pri čemu „*Hrvate u Bosni i Hercegovini ne mogu zadovoljiti povremene informativne i druge prigodničarske emisije, uz katoličke blagdane, najčešće na lošem hrvatskom jeziku*“ (Ustavni sud BiH, 2005). U tom smislu predloženo je formiranje drukčijeg Sistema javnog emitiranja, a koji bi se sastojao od četiri javna emitera: BHRT - emitera na državnom nivou, te RTVFBiH Sarajevo - kao javnog servisa Federacije BiH na bosanskom jeziku; RTVFBiH Mostar - kao javnog servisa na hrvatskom jeziku i RTRS Banja Luka - kao RTV servisa na srpskom jeziku. Pored toga, ističe se i da predloženim zakonom nisu definirani mehanizmi provedbe programskih načela iz Člana 26. navedenog zakona, čime je ostavljena mogućnost slobodne odluke ovlaštenicima u kadrovskoj strukturi javnih emitera da, kao i do sada, samostalno odmjere kada i koliko će se koji od službenih jezika čuti u programu javnih medija, te kada će i uolikoj mjeri uvažiti nacionalne, regionalne, tradicijske, vjerske i kulturne karakteristike konstitutivnih naroda, što je sve za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini apsolutno neprihvatljivo (Ustavni sud BiH, 2005). Međutim, Ustavni sud je, bez glasova hrvatskih sudija, odbio ovaj zahtjev zaključivši da predloženi Zakon nije destruktivan po vitalne nacionalne interese hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini.

Narodna skupština Republike Srpske usvojila je zakon o RTRS-u u maju 2006. godine, ali zakon o RTVFBiH još uvijek nije usvojen. Kao i u slučaju državnih zakona, klub hrvatskih zastupnika je podnio zahtjev Ustavnom sudu FBiH za zaštitu nacionalnog interesa. U ovom slučaju, upravo zbog drukčijeg načina odlučivanja ovog suda u odnosu na Državni, odlukom dvojice sudija hrvatske nacionalnosti Zakon je proglašen štetnim za hrvatski nacionalni interes iz razloga što pojedinim rješenjima nisu osigurane garancije da neće biti diskriminiran u ravnopravnom ostvarivanju prava utvrđenih Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine te je Prijedlog zakona vraćen Vladi FBiH na doradu (Ustavni sud FBiH, 2006). Zanimljivo je da Vijeće Ustavnog suda FBiH nije svojom odlukom podržalo osnivanje tzv. kanala na hrvatskom jeziku već je naglasilo da smatra da tako važna pitanja, koja su propisana u Prijedlogu zakona, a koja se odnose na ostvarivanje programskih načela, nemaju određenu zakonsku razradu u domenu njihovog ostvarivanja i načina zaštite, kojom bi se mogli osigurati zadovoljavajući efekti u njegovoj primjeni, a također nije osigurana zaštita od preglasavanja jednog konstitutivnog naroda pri donošenju odluka.

Nakon toga, eksperti OHR-a su doradili Prijedlog zakona o RTVFBiH, te ga je Vlada FBiH izglasala, ali opet bez glasova hrvatskih članova. Ista stvar se ponovila i u Parlamentu FBiH. Prijedlog zakona ponovo je poslan pred Ustavni sud FBiH (Dnevni avaz, 2008).

Najvažnije mjere koje je Vlada ugradila u novi Prijedlog zakona ogledaju se u povećanoj odgovornosti Upravnog odbora RTVFBiH koji je, prema predloženom, dužan razriješiti generalnog direktora ukoliko Regulatorna agencija za komunikacije ocijeni da ne vrši svoje obaveze i da je takvo neizvršavanje rezultiralo ozbiljnim narušavanjem ili kršenjem prava bilo kojeg od konstitutivnih naroda ili ostalih. Također, Parlamentu je data nadležnost da razriješi Upravni odbor u slučajevima da RAK ustanovi da Odbor nije ispoštovao uvjete iz dozvole Sistema i/ili dozvole Servisa, što je dovelo do ozbiljnog kršenja ili narušavanja interesa ili prava bilo kojeg od konstitutivnih naroda ili ostalih. Pored toga, propisano je da pripadnik istog konstitutivnog naroda ne može biti generalni direktor dva mandata uzastopno.

Taktika odugovlačenja domaćih političkih snaga pri usvajanju neophodnog zakonodavstva za funkcioniranje dugoročno održivog Javnog RTV sistema Bosne i Hercegovine, kombinirana s dosta nekonzistentnim nastupom međunarodne zajednice, koja je počesto odustajala od principa na koje se pozivala, a koji su povezivani „s najboljom međunarodnom praksom“. (OHR odluke, 1999), u korist postizanja kompromisa prvenstveno s političkim snagama iz Republike Srpske, koje su nerado davale podršku formiranju jedinstvenog sistema javnog emitiranja, izjedrila je veoma teško breme za Javni RTV sistem BiH kao za i svaki od emitera pojedinačno. Nezavidan položaj u kome se nalaze javni emiteri i nakon 10 godina otkako je otpočela reforma ogleda se prvenstveno u neriješenom finansiranju, velikim problemima u pogledu ljudskih resursa i neadekvatnoj etničkoj zastupljenosti, neispunjavanju zakonskih obaveza u pogledu jednake zastupljenosti jezika i sadržaja povezanih s tradicijskim naslijeđima konstitutivnih naroda i ostalih, neuspostavljanju i nefunkcioniranju Korporacije koja bi trebala koordinirati rad javnih emitera te posljedično osigurati međusobno komplementarno umjesto konkurentnog djelovanja javnih emitera.

Kao posljedica svih ovih strukturalnih problema unutar Sistema, povjerenje koje građani imaju u javne televizije na niskom je nivou, a postoje i značajne razlike u prihvatanju ovog sistema kod različitih etničkih skupina, s tim što je najočitije neprihvatanje RTV sistema kod hrvatskog naroda. Izgleda da ovim tempom uspostave RTV sistema možemo očekivati da taman nakon što se on uspostavi dođemo do zaključka da takav koncept više nigdje ne postoji. Kantić objašnjava (2006): „Paradoks je u tome što je koncept javnog RTV sistema o kojem mi danas razgovaramo u Evropi već prevaziđen, samo nam to još niko nije rekao.“ No, pogledajmo поблише osnovne probleme s kojima se susreću javne televizije.

2.3. Finansije

Redovne aktivnosti javnih televizija u BiH, prema Zakonu o sistemu 2005, primarno se finansiraju od prihoda dobijenih putem ubiranja RTV takse i od oglašavanja. Svaki od tri javna emitera djeluje kao nezavisno preduzeće odgovorno za svoje vlastito finansijsko poslovanje. Zakon o Sistemu 2005 predviđa prikupljanje takse na jedan centralni račun i njenu raspodjelu između BHRT-a, RTVFBiH i RTRS-a prema formuli 50:25:25 prema navedenom redosljedu.

Prihodi od oglašavanja tretirani su na isti način kao i prihodi od RTV takse. Ovakav način raspodjele resursa, kao što to Jusić i Džihana (2008) objašnjavaju „u skladu je s Horowitzovim integrativnim modelom kojim se preporučuje ovakva neproporcionalna distribucija resursa tako da se ojačaju manje grupe subvencijama jačih grupa“, ali imajući u vidu da je broj stanovnika u

Federaciji BiH gotovo dvostruko već nego u RS-u i da su prihodi od oglašavanja RTVFBiH četiri puta veći od oglašavačkih prihoda RTRS-a, teško je ne složiti se da ovakav sistem finansiranja snažno favorizira RTRS na račun RTVFBiH.

Osim toga, očigledno je već sada, mada preraspodjela oglašavačkih prihoda još uvijek nije zaživjela, da će ovakva raspodjela značajno umanjiti sposobnost RTVFBiH da finansira vlastite aktivnosti.

Imajući u vidu da je ova kuća izgubila svoju imovinu tokom proseca rekonstrukcije RTV sistema, ovaj gubitak samo je produbio duboku finansijsku krizu: Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH opisao je RTVFBiH kao nelikvidnu. Ukupni gubitak u poslovanju iznad vrijednosti kapitala iznosi 3,9 miliona KM (Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH, 2007:8).

Stepen naplate RTV takse u 2006. godini bio je 63 posto i on je još uvijek značajno ispod planirane projekcije od 85 posto kojom bi bila osigurana finansijska održivost javnih emitera (BHRT Izvještaj, 2007:1). Međutim, postoje značajne razlike između telekom operatera koji zvanično prikupljaju prihode od takse. Najniži procent prikupljene takse je u područjima s većinskim hrvatskim stanovništvom. HT Mostar, koji prikuplja taksu u područjima uglavnom naseljenim Hrvatima, prikupio je ne više od 28 posto predviđene takse, RS Telecom, koji prikuplja taksu u područjima uglavnom naseljenim Srbima, prikupio je 55 posto, dok je BH Telecom, koji prikuplja taksu u područjima uglavnom naseljenim Bošnjacima, prikupio 81 posto (Izvještaj BHRT-a, 2007:26).

Na kraju, BHRT i posebno RTVFBiH našle su se u nezavidnoj poziciji u pogledu sposobnosti plaćanja dugova, dok je RTRS stabilizirao svoje poslovanje (od 2003. do danas). RTVFBiH, kao što je ranije rečeno, nesolventan je. BHRT, također, ima poteškoća pri izmirivanju dugova. Prema podacima navedenim u BHRT-ovom izvještaju (2007:52), ukupni dugovi na kraju 2006. godine iznosili su 16.292.187 KM, a potraživanja su bila 19.209.354 KM. U izvještaju se tvrdi da ovi dugovi ne mogu biti izmireni bez dodatnih finansijskih prihoda u odnosu na postojeće prihode.

2.4. Ljudski resursi

Sveukupno je u javnim emiterima zaposleno 1.904 radnika. Od toga RTRS ima 498, RTVFBiH 409, a BHRT 326. Dodatno je na BHRT-u privremeno zaposlena 691 osoba, a za njih je predviđeno da uspostavom Korporacije postanu njeni zaposlenici (Jusić & Džihana, 2008).

Krajem 2003. godine Visoki predstavnik za BiH upozorio je rukovodstvo i sindikat Javnog RTV sistema BiH da će izgubiti pomoć vrijednu 1,5 miliona eura ukoliko odbace plan BBC-jevog tima o reformi tri javna emitera koji, između ostalog, predviđa otpuštanje 500 zaposlenika (Glas javnosti, 2003). Međutim, sindikat je odbio ovaj zahtjev. Također, na raspravu u Parlamentu BiH iz decembra 2007. o višku zaposlenih sindikati javnih televizija su odgovorili na isti način, označavajući svaku raspravu o tom pitanju „paušalnim ocjenama“. Ipak, teško je prihvatiti zdravo za gotovo ocjene da je broj zaposlenih adekvatan, pogotovo ako se ima u vidu izuzetno teška finansijska situacija u kojoj se nalaze javni emiteri te generalno niska platežna moć građana i nerazvijenost domaćeg marketinškog tržišta.

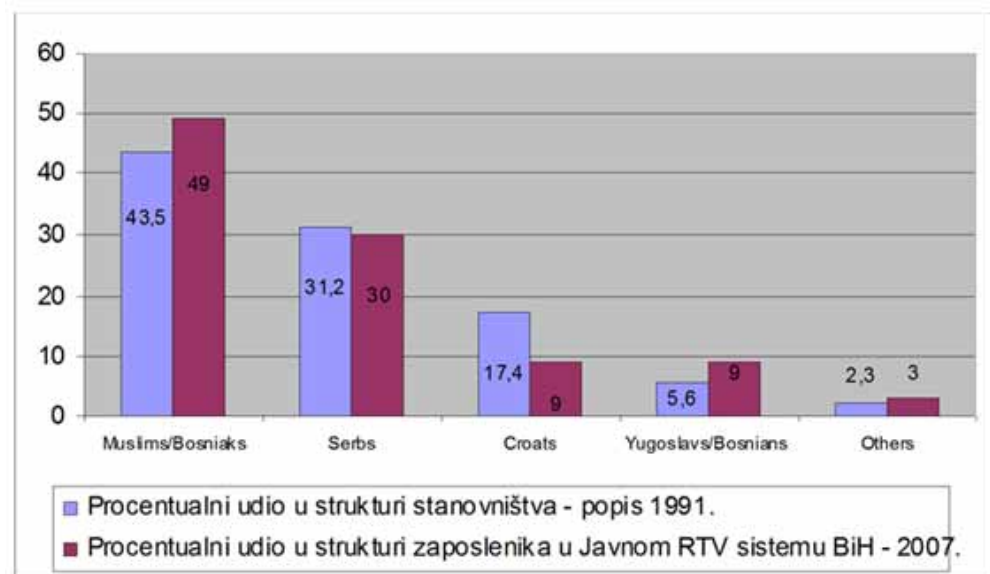
Menadžment javnih televizija često poseže za primjerima iz susjedstva kako bi se dokazalo da broj zaposlenih i nije toliki problem. Tako je bivši direktor BHRT-a Drago Marić tvrdio da broj zaposlenih i nije prevelik jer HRT iz Zagreba ima 3.200 zaposlenih (Udovičić, 2006). No, ako se

usporede ukupni godišnji prihodi HRT-a za 2005. godinu s prihodima sva tri javna emitera, uvidjet će se koliko je nerealno to poređenje. Naime, ukupni prihodi sva tri emitera u 2005. godini iznosili su 41.128.553 eura, dok su u isto vrijeme ukupni prihodi HRT iznosili 199.968.000 eura (Peruško&Popović, 2008). To znači da je HRT u 2005. godini imao gotovo pet puta veće prihode, dok je broj zaposlenih bio veći, otprilike, 1,5 puta. Poredeći broj zaposlenih i ukupne prihode s RTV Slovenije, koja ima približno isti broj zaposlenika - 2.115, doći će se do sličnih rezultata, odnosno, da su prihodi RTV Slovenije veći za 2,5 puta u odnosu na bosanske javne emitere i u 2005. godini su iznosili 109,8 miliona eura (Milosavljevič, 2008).

Ako bi se, pak, broj zaposlenih na javnim emiterima poredio s domaćim komercijalnim stanicama, došlo bi se do još poraznijih rezultata. Tako, naprimjer, NTV Hayat zapošljava oko 200 ljudi. Imajući u vidu da se kod ovog poređenja radi o tri javna TV-kanala i tri javna radijska kanala s jedne i komercijalnog TV-kanala s druge strane, ipak se ne može oteti utisku da na javnim televizijama postoji značajan višak radne snage.

Drugi problem u pogledu zaposlenih radnika jeste neadekvatna nacionalna struktura. U poređenju s popisom iz 1991. godine, prema kome je u BiH živjelo 43,5% Muslimana (danas Bošnjaka), 31,2% Srba, 17,4% Hrvata, 5,6% Jugoslavena i 2,3% Ostalih (Federalna agencija za statistiku) najveća odstupanja su u gotovo prepolovljenoj zastupljenosti hrvatskog naroda.

Grafikon 1:
Razlika između postotka udjela u strukturi populacije 1991. i postotka udjela u strukturi zaposlenih na javnim radio-televizijskim servisima BiH - 2007.

Gledano po pojedinačnim emiterima dobiju se podaci koji govore o nesimetričnoj nacionalnoj zastupljenosti u javnim emiterima. Tako su na RTRS-u zaposlenici srpske nacionalnosti zastupljeni s 93%, dok dvije trećine zaposlenika RTVFBiH i BHRT (uključujući i zaposlenike Korporacije) čine Bošnjaci.

Neadekvatna nacionalna struktura zaposlenih rezultat je nekoliko faktora. Prije svega, ratno naslijeđe ostavilo je u amanet isključivo srpsku RTRS i dominantno bošnjačku RTVBiH, iz koje su naknadno nastale RTVFBiH i BHRT. Pored toga, politički pritisci, prije svega izraženi kroz djelovanje hrvatskih političkih stranaka koji proglašavaju postojeće emitere bošnjačkim i srpskim te pozivaju na bojkot plaćanja RTV takse, ostavili su traga i na želju novinara i urednika hrvatske nacionalnosti da se uključe u rad ovih televizija. Slavo Kukić, predsjednik Upravnog odbora RTVFBiH, navodi kako "... smo nerijetko u prethodnih pet godina bili u situaciji da nam kvalitetni novinari, s kojima dogovorno angažman, naknadno - zbog političkih pritisaka kojima su bivali izloženi i uz ispriku što to moraju

učiniti - dogovor otkazu" (Večernji list, 2007). Kao treće, ne manje značajan uzrok je i nedjelovanje menadžmenta javnih emitera u pravcu sistemskog popravljivanja nacionalne strukture. Ovo nedjelovanje je s jedne strane motivirano zadržavanjem statusa quo, što je očigledno na primjeru RTRS-a gdje su pokušaji da se popravi nacionalna struktura simbolični i ogledaju se u raspisivanju konkursa za novinare i lektore s „*poznavanjem jezika bošnjačkog i hrvatskog naroda*“, dok se istovremeno propuštaju prilike da se pripadnici nesrpskog naroda imenuju na odgovorne uredničke i direktorske pozicije. Na taj način, cjelokupan poslovodni odbor ove kuće, a koji je najodgovorniji za svakodnevno upravljanje stanicom, čine samo pripadnici srpskog naroda. S druge strane, evidentno je da uprave RTVFBiH i BHRT nevoljko pričaju o nacionalnoj zastupljenosti. U godišnjim izvještajima ovih kuća ne mogu se naći podaci o nacionalnoj strukturi zaposlenika, iako je definirana zakonska obaveza da Javni RTV servis u obavljanju djelatnosti i u kadrovskoj strukturi sprovodi relevantne ustavne odredbe u vezi s istim pravima konstitutivnih naroda i ostalih u Bosni i Hercegovini. Jednostavno, pokušava se zaboraviti u kakvom okruženju djeluju javni emiteri te se naglašava profesionalizam kao jedini kriterij za rad u ovim kućama. Ovakvo shvatanje, naravno, ne pomaže, jer je evidentno da struktura nije adekvatna te da bi i tom problemu, kao i svim ostalim, trebalo prići racionalno i osigurati srednjeročne mjere koje će dovesti do balansiranije nacionalne strukture. I na kraju, ne treba zaboraviti da nezavidna finansijska situacija u kojoj se nalaze javni emiteri ne omogućava efikasno djelovanje menadžmenta u pogledu značajnijeg balansiranja nacionalne strukture zaposlenika, jer zapošljavanje novog osoblja podrazumijeva značajna finansijska ulaganja.

2.5. Nacionalna jednakost u pogledu jezika, kulture i tradicije

U programskim principima propisanim najnovijim zakonodavstvom o Sistemu i servisima predviđa se ravnopravna upotreba tri jezika, kao i sadržaja koji odgovaraju tradicijskoj baštini sva tri naroda.

Program javnih RTV servisa uvažavat će nacionalne, regionalne, tradicijske, vjerske, kulturne, jezičke i druge karakteristike konstitutivnih naroda i svih građana Bosne i Hercegovine. Program javnih RTV servisa također će afirmirati kulturne i druge potrebe nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

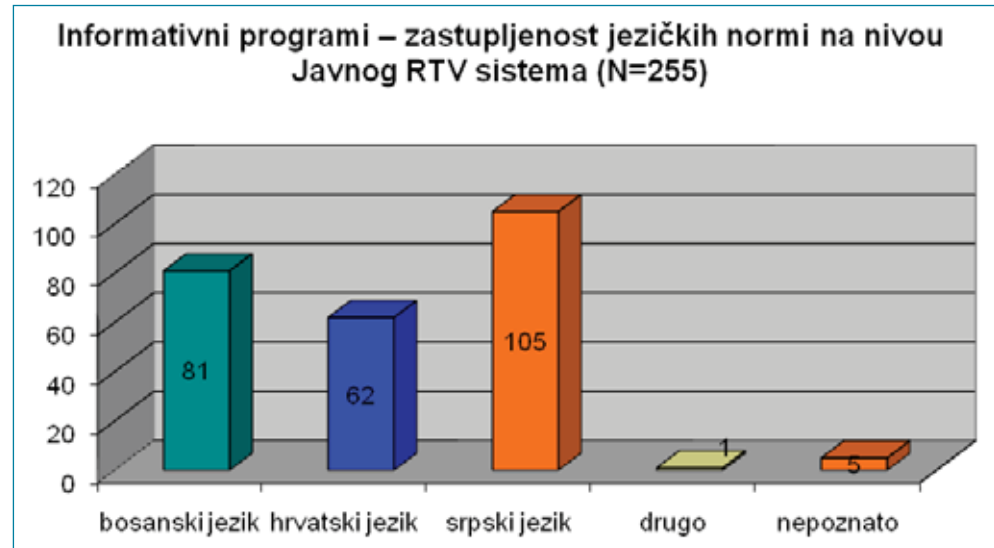
Programi javnih RTV servisa uvažavat će prava konstitutivnih naroda i ostalih i bit će uređivani ravnopravno na tri službena jezika i dva pisma.

U proizvodnji vlastitog programa i programa u koprodukciji javni RTV servisi osigurat će ravnopravnu zastupljenost sadržaja koji odgovaraju tradicijskoj baštini sva tri naroda i adekvatnu zastupljenost ostalih. (Član 26 Zakona o sistemu iz 2005).

Međutim, dosadašnja je praksa pokazala da zastupljenost navedenih jezika i sadržaja nije adekvatna. U pogledu jezika kojim se govori na javnim televizijama postoji načelo da novinar ima pravo odabrati na kojoj normi želi govoriti, a oformljene su i lektorske službe u sva tri javna emitera koje su zadužene normirati jezik prema izabranoj jezičkoj normi. S obzirom na neadekvatnu nacionalnu strukturu unutar javnih emitera, logično je zaključiti da onda ni jezička situacija nije ništa bolja. Ipak, rukovodstvima su ostavljene mogućnosti da izborom prezentera u informativnim emisijama, kao i odabirom prevoditelja i lektora u stranim emisijama koje se titlaju, osiguraju bolju zastupljenost sva tri naroda u ovim vrstama programa. No, da li je to u stvarnosti tako? Da li rukovodstva ovih kuća to zaista i čine? Odgovor se nudi iz monitoringa upotrebljavanog jezika voditelja u informativnim emisijama, te jezika u stranim titlovanim programima, koji je proveden u sklopu ovog istraživanja (detaljnju metodologiju pogledati u Aneksu).

Rezultati pokazuju da na nivou kompletnog sistema (dakle, u sva tri emitera zajedno) u informativnim emisijama prednjači upotreba srpskog jezika, no primjetna je i upotreba druga dva jezika, tako da se ne može govoriti o njihovoj totalnoj marginalizaciji.

Grafikon 2:
Upotreba jezičkih normi u informativnim programima na nivou Javnog RTV sistema

Međutim, ako se upotreba jezika pogleda na nivou pojedinačnih TV-stanica, dolazi se do poraznijih rezultata. Tako se u informativnim emisijama RTRS-a isključivo koristi norma srpskog jezika i ćirilčno pismo. S druge strane, na RTVFBiH koristi se isključivo latinično pismo, a upotreba srpskog jezika je zabilježena samo u dva slučaja. Informativnim prostorom RTVFBiH nadmoćno vladaju hrvatski (51%) i bosanski jezik (46%). Najravnomyjernija je zastupljenost na BHRT-u, ali ipak sa znatnom dominacijom bosanskog jezika (50%) dok je zastupljenost srpskog (20%) i hrvatskog jezika (23%) ispod trećine. Ipak, situacija s udarnim informativnim programima na BHRT-u je dosta različita s više od polovine programa emitiranih na normi srpskog jezika.

Analiziranjem zastupljenosti jezičkih standarda u stranim titlovanim programima dolazi se do još poraznijih rezultata, pogotovo ako se ima u vidu da su za osiguravanje ravnopravnosti u ovom segmentu potrebna minimalna finansijska sredstva.

Tako je bosanski jezik najzastupljeniji na RTVFBiH (88%) i BHRT-u (67%), dok je srpski jezik gotovo isključivo korišten na RTRS-u (99%), te u određenoj mjeri na BHRT (22%), a u titlovanim programima RTVFBiH nije bio uopće zastupljen. Hrvatski jezik je u velikoj mjeri marginaliziran. Tako ga na RTRS-u nema nikako, a na BHRT-u (9%) i RTVFBiH (12%) je zastupljen u izrazito malim procentima. Zastupljenost ćirilčnog pisma u stranim titlovanim programima je marginalna. Tako ona uopće nije prisutna u programima BHRT-a i RTVFBiH, dok se u programima RTRS-a javlja u samo tri od 65 emisija. Sasvim je sigurno da pitanje titlovanja programa na ćirilčnom pismu podrazumijeva i određene tehničke pretpostavke, stoga je teško očekivati njenu ravnopravnu zastupljenost u ovom segmentu programa. Ipak, njeno potpuno odsustvo iz stranih titlovanih programa dva emitera pokazuje da rukovodstva tih kuća ne ispunjavaju zakonske obaveze.

U pogledu programa vezanih za kulturu i tradiciju konstitutivnih naroda, kao i svih bh. građana, rezultati monitoringa ukazuju na nekoliko zabrinjavajućih propusta javnih RTV kuća. Gledano na nivou sve tri televizije, u najlošijoj je poziciji opet hrvatski narod, na koji se odnosi pet posto programa iz ove oblasti. Međutim, značajan je broj programa (42%) koji su usmjereni ka svim građanima (uključujući i Hrvate), tako da to donekle relativizira situaciju. Zabrinjavajuća je situ-

acija na RTRS-u. U posmatranom periodu od 21 emisije, njih 18 bilo je posvećeno tradiciji i kulturi srpskog naroda, dok su samo dvije emisije obuhvatale sve građane BiH. Simptomatičan je, također, izostanak emisija posvećenih tradiciji srpskog naroda na RTVFBiH. Inače, u emisiji Mozaik religija ova televizija obrađuje religijske teme vezane samo za islam i katoličanstvo, a zanemaruje pravoslavlje i judaizam, koje su također prisutne u BiH. Za razliku od RTVFBiH, BHRT predstavlja u svojoj sedmičnoj emisiji sve četiri religije.

2.6. Korporacija javnih RTV servisa:

Kompatibilnost ili natjecanje u programima javnih televizija

Predviđeno je bilo da se Korporacija osnuje 16. januara 2006. godine, ali to se nije dogodilo zato što nije donesen Zakon o RTVFBiH i to je onemogućilo imenovanje novog Upravnog odbora Korporacije (Odbor Sistema) bez kojeg je nemoguće registrirati Korporaciju kao pravni subjekt.

Prema Zakonu o Sistemu iz 2005. godine, Upravni odbor Sistema koordinira aktivnosti unutar Sistema, predlaže visinu iznosa mjesečne RTV takse i nadzire njeno prikupljanje, djeluje kao Nadzorni odbor zajedničke Korporacije Javnog RTV sistema, usvaja programski kodeks za cijeli RTV sistem kroz koji štiti jezike, kulturu i tradiciju konstitutivnih naroda i manjina u BiH.

Zakon o Sistemu iz 2005. definiira nezavisnost emitera kao i njihove međusobne odnose. Član 4. propisuje autonomiju javnih televizija u svim značajnim segmentima produkcije i prezentacije. Na drugoj strani, kompatibilnost sadržaja nije spomenuta direktno, već jedino kao koordinacija resursa za prikupljanje sadržaja za informativne programe. Ipak, određeni mehanizmi za uspostavljanje kompatibilnosti programskih sadržaja mogu se naći u nadležnosti Odbora Sistema da „koordinira usklađivanje programskih shema putem saradnje upravnih organa i rukovodstava javnih RTV servisa“ (Zakon o Sistemu, 2005:8-D).

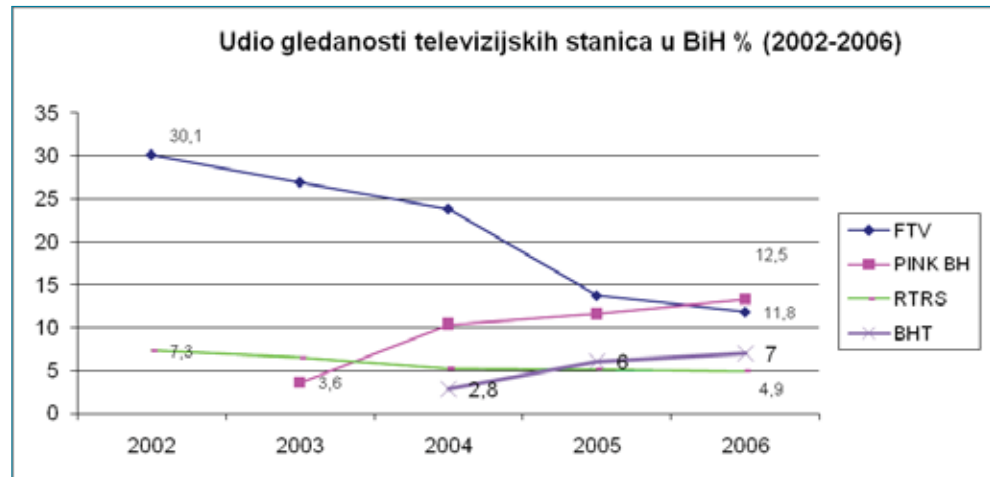
Dakle, očito je da zakonsko rješenje ne predviđa značajnu intergiranost Sistema jer su pojedinačni emiteri autonomni u svim značajnim segmentima produkcije i prezentacije. Međutim, bez postojanja Odbora Sistema koordinacija između javnih emitera svedena je na minimum i oni otvoreno nastupaju kao konkurencija jedni drugima. To je najvidljivije iz rasporeda informativnog programa, gdje postoje međusobna preklapanja u terminima emitiranja vijesti ili emitiranje u vrlo malim vremenskim razmacima, iako su sva tri emitera putem zemaljske, a pogotovo putem kablovske mreže dostupna na većem dijelu BiH. Ako se ima u vidu da je produkcija informativnog programa među najskupljim u kompletnoj TV-produkciji te da postoji jedinstven sistem finansiranja na nivou cijelog sistema, postavlja se pitanje zbog čega ti informativni programi postoje u obliku u kojem su sada zastupljeni?

Na Federalnoj televiziji (TVFBiH) izračunato je da dnevni informativni program košta 13.000 KM (Lonić, 2007). Pretpostavljajući da i druga dva emitera na proizvodnju ovog programa troše istu sumu, dobija se iznos veći od 14 miliona KM koji se potroši na ove programe godišnje. To znači da je jedna trećina sredstava dobijenih od RTV takse u 2006. godini potrošena na ove programe. Jasno je da ova suma uključuje dosta rasipanja novca pretplatnika te da slanje tri ekipe da izvještavaju o jednom događaju ne može biti opravdano.

Međutim, iako je kreiranje jedinstvenog sistema za prikupljanje vijesti bilo predviđeno planom BBC-jevog ekspertskeg tima, kako to kaže direktor RTVFBiH Jasmin Duraković (2007), od tog se prijedloga naknadno odustalo i to prije svega kako bi se izašlo ususret zahtjevima političkih stranaka iz Republike Srpske koje RTRS prvenstveno vide kao kanal sa svim obilježjima državne, a ne entitetske televizije.

Evidentno je, dakle, da rekonstrukcija Javnog RTV sistema u BiH, karakterizirana vodstvom međunarodne zajednice i otporima domaćih političkih snaga, još uvijek nije dovela do uspostave sistema javnih televizija koji bi bio finansijski dugoročno održiv, s adekvatnim brojem zaposlenika koji bi odgovarao stvarnim mogućnostima BiH, s uravnoteženom nacionalnom strukturom, programskom i jezičkom politikom koja bi omogućavala svim građanima i narodima Bosne i Hercegovine da osjećaju te televizije kao svoje. I na kraju, umjesto komplementarnosti, javne televizije počele su se međusobno takmičiti u proizvodnji istih ili gotovo istih sadržaja, zanemarujući pri tome ispunjavanje programskih kvota koje su nametnute na osnovu odluka RAK-a. Forsiranjem ove konkurentnosti gubi se iz vida da bh. sistem javnih televizija ne djeluje u vakuumu već unutar dosta živog okruženja komercijalnih televizija, kao i televizija iz susjednih zemalja koje su putem kablovskih mreža sve dostupnije bh. građanima, te da udio u gledanosti javnih televizija značajno opada posljednjih nekoliko godina, a što je više nego očito iz narednog grafikona.

Grafikon 3:
Udio gledanosti televizijskih stanica u BiH (2002-2006)
 Izvor: MIB (2007)

Ako pri svemu ovome imamo u vidu da je 2012. godina određena kao godina prijelaza s analognog na digitalno emitiranje u Evropi te da već sada naše javne televizije imaju problema s kompatibilnošću s televizijama iz Evrope, a da su za digitalizaciju potrebna značajna finansijska sredstva kojih zasad nema ni na vidiku, moramo se upitati da li će nespremnost za promjene kako političkih stranaka tako i rukovodstava i zaposlenika javnih servisa doprinijeti ostvarivanju evropskog modela prema kome su javne televizije označene kao nosioci procesa digitalizacije?

3. Postojeći prijedlozi rješenja

Uzimajući u obzir pitanja zakonskog okvira i postojanje političke volje za njegovu promjenu, efikasnosti Sistema (finansiranje, ljudski resursi), ostvarivanja jednakopravnosti građana i naroda kroz programe javnih televizija, komplementarnosti programa javnih emitera unutar RTV sistema te izazova koje nameće konkurencija komercijalnih televizija kao i nadolazeće konvergecijsko i multikanalno i digitalno okruženje, potrebno je procijeniti koliko postojeće opcije za restrukturiranje Sistema doprinose pozitivnom rješavanju tih pitanja.

3.1. Neznatne izmjene postojećih rješenja

Teško je zamislivo da postojeće stanje zakonske nedovršenosti može postati trajno, naprosto jer postoje procedure i mehanizmi koji mogu dovesti do zaokruživanja zakonodavnog okvira, mada je taj proces prilično spor. U odnosu na cjelokupnu reformu, bošnjačka i srpska strana u osnovi podržavaju postojeće stanje uz određene ne velike izmjene.

Mada Stranka demokratske akcije (SDA) tvrdi da je najbolja opcija za BiH uspostava jedne radio-televizije koja će pokrivati cjelokupan teritorij BiH i služiti svim njenim građanima, preovladava mišljenje da je to nemoguće postići u ovom momentu (Dnevni avaz, 2007).

Stoga, predstavnici bošnjačkih stranaka nisu izašli s nekom razrađenom idejom kako preurediti javni RTV sistem već su kroz amandmansku proceduru u Predstavničkom domu Parlamenta FBiH izglasali amandmane kojima se prihodi od marketinga ne dijele po principu predviđenom krovim Zakonom o Sistemu, već se oni *“primarno koriste za finansiranje vlastite djelatnosti”*. Ovaj amandman Parlament je usvojio uz snažne sugestije Uprave RTVFBiH koja odašilje jasne signale da će primjena predviđene raspodjele prihoda od marketinga značiti katastrofu za poslovanje ove kuće.

U pogledu političke volje da se primjeni rješenje koje je izglasao Parlament, treba naglasiti da će ono vrlo teško proći jer je kontradiktorno Zakonu o Sistemu, a s kojim bi trebalo biti usaglašeno. To znači da bi trebalo promijeniti Zakon na državnom nivou, za šta, s obzirom na to da se ne radi o usaglašenom nastupu svih stranaka iz FBiH, teško može biti razumijevanja od stranaka iz Republike Srpske.

Što se tiče doprinosa efikasnosti Sistema, ovim rješenjem bi se zadržali postojeći odnosi snaga među emiterima, što znači da bi RTVFBiH najvjerovatnije i dalje ostala najjača karika tog sistema, ali ne bi došlo do snaženja BHRT-a, a što svakako jest cilj bošnjačkih političkih stranaka. Pored toga, izvjesno je da bi se RTVFBiH dodatno komercijalizirala jer bi joj to bio jedini način da samostalno poveća prihode, iako je i sada najkomercijalnija u Sistemu, a prihodi od marketinga joj čine 40 posto ukupnih prihoda. Na taj način bi u pitanje došlo izvršavanje obaveza javnog emitera jer bi sve manje prostora bilo za sadržaje koji se tretiraju kao javni interes.

S druge strane, srpske političke stranke insistiraju na punoj implementaciji posljednjeg zakonskog okvira. Predsjednik Upravnog odbora BHRT-a iz Republike Srpske Nikola Deretić, insistira da Zakon usvojen 2005. godine mora biti implementiran u potpunosti (Dani, 2007). Međutim, kada govore o tome, predstavnici iz RS-a prije svega se osvrću na primjenu raspodjele prihoda od marketinga koji bi išao RTRS-u u korist, a ne postavljaju pitanje na koji način RTRS ostvaruje jednakopravnost sva tri konstitutivna naroda, mada postoje brojni, svima vidljivi pokazatelji koji ga u dobroj mjeri određuju kao srpski nacionalni emiter. Na drugoj strani, političari iz RS-a neri-

jetko koriste prilike da poduzmu akcije koje su usmjerene protiv BHRT-a kao krovnog emitera, čime se nesumnjivo potkopava uspostavljanje Sistema. Naprimjer, u januaru 2007. godine, nakon nekoliko, navodno, neprijatnih pitanja upućenih premijeru RS-a, Vlada Republike Srpske odlučila je obustaviti saradnju s BHRT-om, i kasnije je osporila pristup novinarima ove kuće Vladinim pres-konferencijama. Novinari BHT 1 bili su onemogućeni ući u zgradu u kojoj je predsjednik RS-a držao pres-konferenciju (Irex, 2007). Kao rezultat ovog pristiska, Upravni odbor BHRT-a smijenio je generalnog direktora Dragu Marića upravo na dan kada mu je isticao mandat. Tokom ove krize, Rajko Vasić, glasnogovornik najjače političke stranke iz RS-a - SNSD-a kazao je: *"BHT 1 nije ništa, nego je nju samo neko proglasio državnom, a ona jednostavno ne može da se proda i nema svoje opravdanje na tržištu, ni gledanost"* (Dnevni avaz, 2007). Vasić je, također, pokazao da je njihova podrška predloženom konceptu javnog RTV sistema upitna, kazavši da je najbolje da svaki od tri naroda u BiH ima svoju televiziju, a da se formira zajedničko koordinaciono tijelo koje će raditi u interesu ekonomije i građana (Dnevni avaz, 2007).

Zakonsko rješenje za koje se zalažu predstavnici iz RS-a već je nadohvat ruke i vrlo je izvjesno da će u skorom periodu i zaživjeti. Međutim, ono će sasvim sigurno dovesti do krize sistema jer će se uskoro pokazati da RTVFBiH neće moći funkcionirati ni u približnom obliku u kojem je to dosada činila. Vrlo je vjerovatno da će ubrzo na dnevni red doći kako broj uposlenika u ovoj kući tako i visina njihovih primanja. S druge strane, šutnja političkih predstavnika iz RS-a o nejednakom tretmanu konstitutivnih naroda u programima i strukturi zaposlenika RTRS-a te nepostojanje volje da se stvari znatnije poboljšaju svakako neće doprinijeti ostvarivanju jednakopravnosti. Štaviše, insistiranje na definiranju RTRS-a kao državnog umjesto entitetskog kanala svakako će pooštriti konkurenciju između članica Javnog RTV sistema te doprinijeti daljnjem nekoordiniranom trošenju zajedničkih finansijskih sredstava. Međutim, komplementarnost je zasada samo u sferi želja. Kao što Mehmed Agović (2007), generalni direktor BHRT-a, kaže: *"Logično bi bilo u ovakvom sistemu napraviti jednu jasnu komplementarnu programsku shemu uvjetno rečeno cijelog sistema, a to znači da entitetske televizije moraju voditi računa o svom lokalnom, području entiteta, regionalnom, mjesnom itd. Državna televizija mora se baviti ovim poslovima koji sami po sebi govore nešto što je od interesa, što javnost interesuje u smislu djelovanja i postojanja države i njenog življenja itd. Da im prezentira sve što je u svijetu važno. Treće, da im omogući da vide sve važne kulturne, sportske, svjetske događaje."*

3.2. Tri etnička kanala, plus jedan državni

Najjača političkih stranaka s hrvatskom odrednicom - HDZBiH zahtijeva osnivanje posebnog kanala koji će program emitirati na hrvatskom jeziku. Njihove zahtjeve podržali su svi hrvatski zastupnici u državnom i federalnom parlamentu, makar u dijelu koji se tiče pokušaja zaustavljanja predložene zakonske regulative. Iako ponekad u istupima nisu posve konzistentni, tj., nekada spominju tri, a nekada četiri kanala. U apelaciji koju su predložili Ustavnom sudu BiH zauzeli su se za osnivanje tri kanala: na bosanskom, srpskom i hrvatskom, plus četvrti kanal koji bi važio kao emiter za cijelu državu. Pored toga, ponekad se insistira na kanalu koji će emitirati program na hrvatskom jeziku, a ponekad se govori o pravu na hrvatski televizijski kanal, odnosno pravo na informacioni sistem. Josip Perić, šef Kluba hrvatskih zastupnika u Domu naroda Parlamenta FBiH, objasnio je:

"Republika Srpska ima sva prava, ponašaju se kao država, a Hrvatima se to sve onemogućuje. Hrvati hoće kanal na hrvatskom jeziku, ili neku varijantu gdje će imati osjećaj da je ta televizija i njihova" (Nezavisne novine, 2007).

Osnovna pretpostavka ovog zahtjeva je da „*Hrvati traže samo ono što imaju druga dva naroda*“ te se potcrtava da je RTRS srpska televizija, RTVFBiH bošnjačka, a BHRT određeni bošnjačko-srpski amalgam u kojem nije prepoznatljiva hrvatska komponenta. Kao konkretan rezultat uspostavljanja kanala na hrvatskom jeziku, više će se plaćati taksa, što znači da će doprinijeti stabilizaciji finansijskih prilika na javnim televizijama, novi kanali s nacionalnim predznakom bit će gledaniji što bi značilo vraćanje ili povećanje povjerenja građana u Sistem, te, kao što to kaže Perić: „...i političari će na izborima prestati obećavati kanal na hrvatskom jeziku“, a što implicira da bi došlo i do smirivanja političkih napetosti u zemlji.

Zahtjev za osnivanje posebnog kanala podržan je i od drugih značajnih institucija bh. Hrvata. U Deklaraciji o ustavnom-pravnom položaju Hrvata u BiH (2005), donesenoj u Neumu u oktobru 2005, izražena je potreba da hrvatski narod ima poseban javni RTV kanal na kojem će se govoriti hrvatski jezik.

Pogledajmo sada kako se ovaj zahtjev odnosi naspram kriterija evaluacije koje smo naveli. HDZ-BiH se poziva na neupitnu podršku svih hrvatskih građana njihovom zahtjevu. To se argumentira najčešće niskim stepenom plaćanja takse u krajevima BiH s hrvatskom većinom. Istovremeno, upravo predstavnici HDZ-a nerijetko pozivaju građane na bojkot plaćanja takse ili im svojim primjerom sugeriraju da to učine. Kao što Perić kaže: „*Ja prvi ne plaćam taksu (. . .) ja prvi neću plaćati taksu i to iz principa. Na to me možete samo sudom natjerati!*“ (Nezavisne novine, 2007). Ipak, HT Mostar, koji prikuplja taksu u područjima uglavnom naseljenim Hrvatima, prikupio je u 2006. godini 28% predviđene takse, što jest mali procent ako se poredi sa BH Telecomom, koji ubere 81% predviđene takse, ali ipak govori da gotovo jedna trećina hrvatskog stanovništva ispunjava obavezu plaćanja RTV takse. Na drugoj strani, ostale političke stranke s hrvatskom odrednicom i nisu toliko rezolutne da je ponuđeno HDZ-ovo rješenje najsretnije. Predstavnik druge po snazi hrvatske političke stranke HDZ 1990 Martin Raguž je rekao: „*Bojim se da se ovo pitanje previše reduciralo na priču o hrvatskom kanalu. Tačno je da sadašnja situacija nije zadovoljavajuća po hrvatski narod, kako u smislu programske zastupljenosti tako i u kadrovskoj pozicioniranosti.*“ (Nezavisne novine, 2007a).

Međutim, predsjednik Hrvatske seljačke stranke BiH Marko Tadić iskazuje potpuno drukčije mišljenje, smatrajući da u BiH treba postojati jedan javni emiter na kojem će na osnovu pariteta biti zastupljena sva tri naroda: „*Postojanje tri kanala nije dobro rješenje jer bi to značilo getoizaciju. S druge strane, dok postoji HTV, to je za nas najgledaniji program.*“ (Nezavisne novine, 2007a).

Ako se, pak, govori o volji bošnjačkih i srpskih političkih stranaka, kao i predstavnicima međunarodne zajednice da prihvate rješenje koje zagovara HDZBiH, mora se primijetiti da ta podrška ne postoji. Bošnjačke političke stranke na zahtjev za hrvatskim kanalom gledaju kao na prikriveni zahtjev za ekskluzivnim hrvatskim entitetom u BiH. Potpredsjednik SDA Šefik Džaferović je objasnio: „*Odbacujem svaku priču o podjeli televizije na nacionalne kanale, jer bi to u osnovi značilo daljnju razgradnju BiH*“ (Dnevni avaz, 2007).

Srpske političke stranke nisu se izjašnjavale o ovom pitanju, no teško je zamisliti da bi se one odlučile za promjenu predviđenog rješenja jer je ono izuzetno finansijski pogodno za njih, a, usto, samostalnost RTRS-a potvrđena je u svim bitnim pitanjima.

Predstavnici međunarodne zajednice apsolutno su protiv prijedloga HDZ-a, jer bi on, između ostalog, značio totalni krah koncepta koji su oni gradili punih 10 godina. Tako je visoki predstavnik u

BiH Miroslav Lajčak nedavno prokomentirao zahtjeve za javnim TV-kanalom na hrvatskom jeziku rekavši: *“Ako neko želi TV samo na jednom jeziku i samo za jedan narod onda može, sukladno tržišnoj ekonomiji, napraviti privatnu TV kuću i tu neće biti nikakvih ograničenja”* (Kukić, 2007).

Sljedeće je pitanje, kako bi predloženo rješenje doprinijelo povećanju efikasnosti Sistema, tj., na koji način bi uredilo pitanje finansiranja te zaposlenika. Osnivanjem hrvatskog kanala vrlo je izvjesno povećao bi se stepen naplate pretplate kod hrvatskog stanovništva. Međutim, i kada bi stepen naplate kod HT Telekoma bio 100 postotni, što je scenarij u koji baš niko u BiH ne vjeruje, povećao bi se ukupni godišnji prihod za 5,6 miliona KM. Imajući u vidu da su ukupni prihodi sve tri TV-stanice u 2006. iznosili 91 milion KM, to bi značilo porast od 6%. Postavlja se pitanje da li bi taj novac bio dovoljan da se napravi nova RTV zgrada u Mostaru koje nema, da se kupi sva neophodna tehnička oprema kako bi se stvorili preduvjeti za funkcioniranje još jednog TV-programa te da se zaposli još stotinjak novih radnika kako bi opsluživali rad nove televizije? Također, u realizaciji ovog scenarija više nego oštro bi se postavilo pitanje viška radnika u RTV Federacije - studio Sarajevo. Da li bi iz predviđenog povećanja priliva novca bilo sredstava za izradu programa za zbrinjavanje otpuštenih radnika ili bi oni bili tek tako otpušteni na ulicu? Pored toga, postavlja se pitanje šta s radnicima hrvatske nacionalnosti koji već rade na RTV Federacije? Oni su pristali raditi u datom okruženju i dosad se niti jedanput nisu oglasili pismom podrške osnivanju separatnog hrvatskog kanala.

Sasvim je izvjesno, također, da bi formiranjem dva kanala umjesto jednog unutar RTVFBiH došlo i do smanjenja prihoda od marketinga, koji su u 2006. godini činili čak 40% od ukupnih prihoda ove televizije. Naime, trend okrupnjavanja u marketinškoj industriji nije zaobišao ni BiH, tako da na tržištu pored televizija javnog servisa još samo tri komercijalne mreže, koje imaju nacionalnu pokrivenost, uspijevaju zadobiti značajnije dijelove marketinškog kolača. Stoga je sasvim izvjesno da bi došlo do slabljenja tržišne pozicije RTVFBiH, dok niko sa sigurnošću ne može tvrditi da bi upravo taj izgubljeni dio preuzeo novoformirani hrvatski kanal, a ne komercijalne televizije. Tako bi se moglo desiti da ono što Sistem dobije na mostu, izgubi na ćupriji.

Sljedeći kriterij je jednakopravnost, odnosno, na koji način bi uspostava ovog kanala doprinijela ravnomjernijoj zastupljenosti programa na jezicima konstitutivnih naroda, tj., programa koji odgovaraju njihovoj tradicijskoj baštini? Sasvim je sigurno da bi zbrajanjem statističkih pokazatelja na nivou Sistema došli do adekvatnijih pokazatelja nego što ih imamo sada, ali isto je tako sigurno da bismo na nivou pojedinačnih javnih televizija imali mononacionalne televizije s malo ili nimalo prava onih koji se ne izjašnjavaju kao većinska nacija. Takvo rješenje vjerovatno bi imalo više izgleda na uspjeh u sredinama koje su u potpunosti teritorijalno izdijeljene. No, da li je to slučaj s Federacijom BiH? Kakva prava u tom slučaju ima značajan dio stanovništva bošnjačke nacionalnosti u Mostaru? Ili šta je sa značajnim povratničkim skupinama srpskog naroda u Drvaru, Glamoču i Bosanskom Grahovu? Koja televizija bi trebala producirati program iz Srednjobosanskog kantona, koji je sačinjen i od hrvatskog i od bošnjačkog stanovništva? Svi ovi slučajevi, a ima ih još, govore u prilog da jezički ili nacionalni ekskluzivizam isključuje značajan dio stanovništva. Da li bi kod ovih kategorija stanovništva došlo do revolta i odbijanja plaćanja takse, čime bismo ponovo došli u istu ili sličnu situaciju kakvu imamo sada?

O eventualnoj saradnji i komplementarnosti programa projiciranih javnih emitera u prijedlozima HDZ-a nema mnogo govora. Ipak, ako se kao uzor uzima RTRS, a uzima se, onda je izvjesno da bi ta saradnja bila svedena na minimum. To bi posljedično značilo da se umjesto današnjih paradoksalnih triju novinarskih ekipa na jedan događaj šalju apsurdne četiri ekipe, čime bi se dodatno opteretio siromašni budžet javnih televizija.

3.3. Tematski kanali

Iz profesionalne zajednice najčešće se može čuti da je kompletan sistem postavljen na etničkom principu apsurdan, te da on ne odgovara potrebama ove zemlje. Naprimjer, Agović (2007) kaže: *“Ja osobno mislim da je nacionalna opcija u formiranju bilo kakvog tijela u medijima nedopustiva, nevolja. (...) S profesionalnog, zanatskog stanovništva moralo bi biti drugačije urađeno i ne treba izmišljati toplu vodu, to je sve jasno. Ljudi koji se ovim poslom duže bave za jedan sekund će reći kako bi trebalo ovo organizirati u Bosni i Hercegovini, ali eto tako je.”*

Sličnu ideju, mada malo etnički senzibilniju, iznosi i Jasmin Duraković, generalni direktor RTVFBiH: *“Mjera stvari za Javni RTV sistem nisu tri kanala nego dva za sve. Prvi kanal da bude reprezentativan i bosanskohercegovački, koji je profesionalan, koji je državotvoran i s najboljom produkcijom kao HRT 1. Drugi bi mogao biti onaj koji ima regionalne kvote za određene programe, nacionalne sadržaje”* (Duraković, 2007).

Postoje još neke varijacije poput one Vlastimira Mijovića koji smatra da treba postojati *“jedna javna - državna televizija s tri kanala, a ne tri (ili četiri) s jednom frekvencijom. Tada bismo, kao sav normalan svijet, na jednom kanalu imali informativno-dokumentarni program kombinovan s domaćom TV-produkcijom, na drugom uvoznu zabavu i naše zevzečenje, a na trećem kombinaciju sporta i prenosa parlamentarnih sesija.”* (Oslobodjenje, 2007).

Ali zajedničko za sve ove ideje jest uspostavljanje tematskih kanala na kojima će biti omogućeno razučivanje sadržaja na nekoliko kanala čime bi se stvorili preduvjeti za povećanje kvalitete programa. Umjesto što, naprimjer, TV-stanice naporedo proizvode tri informativna programa, one bi proizvodile jedan, što bi stvorilo značajne uštede za investiranje u druge programske segmente. S aspekta održivosti Sistema, ovaj model ima prednosti u odnosu na postojeći jer omogućuje racionalnije trošenje sredstava. Umjesto tri ekipe, slala bi se jedna novinarska ekipa na jedan događaj. Također, izvjesno je da bi došlo i do podizanja kvaliteta programa jer bi se novac racionalnije trošio, što bi omogućilo podizanje kvaliteta domaće produkcije, odnosno kupovinu kvalitetnije strane produkcije. U pogledu ostvarivanja jednakopravnosti, načelno gledano, ovaj sistem ne nudi ništa manje od postojeće zakonske regulative. Tako se Kukić (2007) pita: *“Tko bi, primjerice - nema li u primisli druge nakane - mogao imati bilo što protiv Radio-televizije BiH u kojoj je izbalansirana novinarska i urednička struktura, u kojoj bi se - u svim programskim žanrovima - našlo približno isto mjesta za sve etničke, jezične, kulturološke, regionalne, konfesionalne i ine različitosti i posebnosti. Tko bi, potom, imao išta protiv programa u kojem, s takvom kadrovskom balansiranošću, svatko govori jezikom koji smatra svojim, u kojem se čuje i bosanski i hrvatski i srpski u isto vrijeme - tim prije jer se radi o jezicima kod kojih je veoma visok stupanj sličnosti - i u kojem se gledateljima i slušateljima omogućuje da savladaju i svoj, ali i jezik svojih sudržavljana?”* No, uspostavljanje tematskih nasuprot etničkih/entitetskih kanala, sasvim je sigurno, nema političku podršku i to prije svega od stranaka iz RS-a koje ni na koji način ne žele dovesti u pitanje postojanje RTRS-a u obliku u kome ona postoji, a sasvim je sigurno niti od velikog broja hrvatskih političkih stranaka koje se snažno zalažu za uspostavljanje kanala baziranog na jezičkom ekskluzivizmu.

3.4. Digitalno okruženje

Na kraju, postavlja se pitanje kako bi digitalizacija televizije utjecala na ostvarivanje gorespomenutih rješenja? S jedne strane, digitalizacija bi olakšala uvođenje novog kanala jer omogućuje prijenos većeg broja kanala na jednoj frekvenciji. Dakle, tehnički bi kapaciteti prijenosa čak pogodovali osnivanju novog kanala. S druge strane, digitalizacija ne bi značajno

smanjila troškove produkcije programa, a to i jeste ono što najviše košta. Također, digitalizacija televizije bi mogla otvoriti i neke druge načine za emitiranje sadržajnijih programa vezanih za tradicijsku baštinu konstitutivnih naroda. Naime, digitalna TV omogućuje asinhrono gledanje programa, nevezano od vremena kada su određeni programi proizvedeni i emitirani. To bi značilo da gledatelji mogu programirati televiziju kako bi gledali programe koji ih najviše interesiraju i to u vrijeme koje im najviše odgovara. Pored toga, novo digitalno okruženje će osnažiti konkurenciju javnim televizijama jer će se pojaviti veliki broj novih tematskih kanala. Ako u to vrijeme Javni RTV sistem bude slab i disfunkcionalan kao što je danas, sasvim je sigurno da neće imati ništa vrijedno ponuditi publici.

4. Zaključci i preporuke

Sasvim je sigurno da radikalne izmjene trenutnog koncepta Javnog RTV sistema u BiH nisu moguće u trenutnoj konstelaciji političkih snaga. U tom smislu isuviše je utopistički predlagati rješenja koja imaju druge „normalne“ države. Zakonsku reformu treba što prije usvojiti i to po prijedlogu koji je inicirao OHR jer će se na taj način omogućiti uspostava Korporacije i funkcioniranje Sistema. Naknadno, kada Sistem zaživi potrebno je predlagati zakonske dopune koje će ga usavršiti.

Preporuke za zakonodavce na državnom i entitetskim nivoima:

- Usvojiti Zakon o RTVFBiH u formi koju je Vlada FBiH uputila u Parlament.

U pogledu osiguravanja finansijske održivosti Sistema centralno pitanje jest da li će propisani sistem finansiranja javnih televizija dovesti do konsolidacije sistema. Zasad postoje naznake da ovaj sistem pogoduje RTRS-u te da je vrlo vjerovatno da će BHRT punom primjenom Zakona dodatno ojačati. No, pitanje je da li RTVFBiH uopće može preživjeti novi sistem raspodjele marketinških prihoda jer je već sada ovaj emiter nelikvidan. Otuda je samo funkcioniranje zamišljenog sistema javnog emitiranja vrlo neizvjesno. Postoje tri mehanizma koja mogu dovesti do poboljšanja finansijskih prilika javnih emitera. Prvi je povećanje stope naplate RTV takse. No, temeljni preduvjet za ovo jest postojanje političke volje kod predstavnika vlasti koje iz različitih razloga još uvijek nema u dovoljnoj mjeri. Sami emiteri malo toga mogu učiniti na ovom polju dok još uvijek postoje pozivi političkih i javnih ličnosti na bojkot takse.

Održivo rješenje kojim bi se ponovo uspostavila odgovornost vlasti u pogledu plaćanja RTV takse ogledalo bi se u obavezivanju vlada na različitim nivoima da kompenziraju dio novca koji nije prikupljen putem ubiranja takse. Ovo rješenje, već poznato u BiH u kontekstu doprinosa za zdravstveno osiguranje, spriječilo bi neodgovorne pozive na bojkot plaćanja RTV takse jer bi politički zvaničnici umjesto građana morali platiti predviđeni iznos iz budžetskih sredstava. Pored toga, neophodno je eliminirati prakse javnih emitera kojima oni ponekada daju povoda građanima da revoltirani odbijaju plaćati RTV taksu.

Drugi način ublažavanja finansijskih poteškoća jest povećanje iznosa RTV takse. Ova ideja naročito je popularna kod menadžmenta javnih emitera koji naglašavaju da je iznos od 6 KM među najnižim u Evropi kao i da se visina takse nije mijenjala od uspostave Sistema, iako je u međuvremenu pokrenut još jedan TV-kanal (BHT). Međutim, ovakvo rješenje svakako će naići na velike otpore građana koji plaćaju RTV taksu jer će se pokazati da oni koji ne plaćaju taksu mogu bez ikakvih posljedica nastaviti takvu praksu, dok će redovne platiše za svoju lojalnost biti „nagrađene“ povećanjem iznosa koji trebaju platiti.

Treći način ogleđa se u racionalnijem unutrašnjem uređenju samog sistema. To, prije svega, podrazumijeva formiranje jedinstvenog servisa za prikupljanje vijesti koji će pod istim uvjetima opsluživati sve tri televizije, kao i redizajniranje informativnih programa entitetskih televizija kako ne bi konkurirale BHRT-u već popunjavale praznine koje ovaj emiter ne pokriva. Na ovaj način bi se došlo do značajnih ušteda te bi emiterima ostalo više novca za ulaganje u kvalitetu programa. Također, značajno je pokrenuti činjenično zasnovanu debatu o broju zaposlenika unutar Javnog RTV sistema jer odbijanje da se o tome priča neće doprinijeti rješavanju postojećih problema.

Kombinacijom svih ovih mjera može se doći do finansijske konsolidacije sistema. Ipak, treba primijetiti da redosljed primjene ovih mjera nikako ne može krenuti od povećanja iznosa RTV takse, već to treba biti posljednja mjera koja će uslijediti nakon objedinjavanja informativnih programa i povećanja stepena naplate RTV takse.

Preporuke za zakonodavce na državnom i entitetskim nivoima:

- Pokrenuti raspravu o pravednijoj raspodjeli sredstava od RTV takse i marketinga između javnih emitera.

Preporuke za rukovodstva javnih emitera:

- Harmonizirati rad javnih emitera uspostavljanjem efikasnijeg informativnog programa na nivou Sistema, što treba rezultirati uštedama u proizvodnji ovih programa.
- Napraviti elaborat o opravdanosti trenutnog broja zaposlenih, te uvesti restriktivnu politiku zapošljavanja novih radnika

Preporuke za Ured visokog predstavnika u BiH (OHR):

- U slučaju nepostojanja političke volje za ostvarivanjem većeg nivoa naplate RTV takse, nametnuti rješenja koja će predvidjeti budžetsko namirivanje sredstava koja nedostaju za normalno funkcioniranje PBS-a.

Preporuke za Regulatornu agenciju za komunikacije (RAK):

- Nakon što menadžmenti javnih servisa racionaliziraju svoje troškove i nakon što vlasti osiguraju veći stepen naplativosti RTV takse, odobriti traženo povećanje takse.

Trenutna zakonska rješenja omogućuju ostvarivanje jednakopravnosti konstitutivnih naroda i ostalih kako u strukturi zaposlenih tako i u programskoj produkciji. Problem sa neadekvatnom zastupljenošću hrvatskog naroda na nivou Sistema u velikoj mjeri može biti riješen osnivanjem produkcijskog centra u Mostaru, a što predviđa Zakon o BHRT-u. Najveći problem leži u nesenzibilnosti rukovodstava javnih emitera da ovim pitanjem priđu s više sluha. To je posebno istinito u pogledu jednakopravnosti u produkciji programa. Naime, za adekvatnu zastupljenost sva tri jezika u prijevodima stranih programa potrebna je samo dobra volja jer u sve tri televizije postoje lektorske službe koje mogu lektorirati tekstove na bilo kojoj od jezičkih normi. U slučaju zastupljenosti jezika i ljudstva u ostalim programima, također je moguće napraviti pomake, a što je već pokazala RTVFBiH osiguravši adekvatnu zastupljenost hrvatskog jezika u informativnim programima. Za radikalnije promjene u nacionalnoj strukturi javnih televizija, pored volje rukovodstava, svakako da je potrebna i podrška vlasti, te rješavanje krupnih finansijskih pitanja u TV-kućama. No, te objektivne okolnosti ne bi smjele biti izgovor rukovodstvima za nečinjenje, već bi ona trebala izaći s jasnim planovima kao u srednjoročnom periodu popraviti situaciju. S druge strane, ne bi smjelo biti odlaganja u popravljavanje nacionalne strukture na najodgovornijim pozicijama, a to posebno važi za RTRS koji je u ovom pogledu ekskluzivno srpska televizija.

Preporuke za zakonodavce na državnom i entitetskim nivoima:

- Amandmanski nadopuniti zakone na nivou BiH i RS-a, amandmanima koje je Vlada FBiH, na preporuku OHR-a, ugradila u novi Prijedlog zakona, a koji predviđaju veću odgovornost direktora i upravnih odbora javnih televizija u pogledu ostvarivanja jednakopravnosti konstitutivnih naroda i ostalih građana BiH.

Preporuke za rukovodstva javnih emitera:

- Osigurati zakonski propisanu jednakopravnost pri upotrebi jezika i pisama, kao i programa vezanih za tradiciju konstitutivnih naroda i ostalih.
- U kratkoročnom periodu osigurati jednakopravnost jezika u stranim titlovanim programima, i informativnim programima, kao i ravnomjerniju nacionalnu zastupljenost na uredničkim pozicijama.
- Izraditi planove za osiguranje zakonski propisanu nacionalnu zastupljenost na nivou kompletnog osoblja u srednjoročnom periodu od 2 do 5 godina.

Preporuke za Regulatornu agenciju za komunikacije (RAK):

- Otpočeti s aktivnim monitoringom ostvarivanja jednakopravnosti konstitutivnih naroda i ostalih u programima javnih televizija.

Aneks

Metodološki okvir

Empirijsko istraživanje organizirano je oko sljedećih pitanja:

- Postoji li disproporcija pri upotrebi jezika konstitutivnih naroda u programima javnih televizija?
- Postoji li disproporcija u prezentiranju nacionalne tradicije bilo koje od tri nacije u programima javnih televizija?

Kako bi se postigli ciljevi istraživanja razvijen je metodološki okvir za praćenje i analiziranje programa javnih televizija (BHRT, RTVFBiH, RTRS).

Programi sva tri javna emitera su snimani i praćeni tokom perioda od jedne sedmice i jedne konstruirane sedmice koja je sastavljena u sedam sedmica. Kao što Hansen (et al) objašnjava: „Često korištena strategija uzorkovanja za dobijane reprezentativnog uzorka televizijskog izvještavanja uključuje jednu neprekidnu sedmicu - ponedjeljak do nedjelje - praćenu sa žravučenom' ili kombiniranom sedmicom, to jest, ponedjeljak od jedne sedmice, utorak od sljedeće, srijeda od sedmice nakon toga i tako dalje.“ (1998:103). Za potrebe ovog istraživanja snimljeni su i praćeni programi u sedmici od 10. 9. 2007. do 16. 9. 2007. i konstruirana sedmica koja je uključila 17. 9. 2007. - ponedjeljak, 25. 9. 2007. - utorak, 3. 10. 2007. - srijeda, 11. 10. 2007. - četvrtak, 19. 10. 2007. - petak, 27. 10. 2007. - subota i 4. 11. 2007. - nedjelja. Ukupno su praćeni programi tokom 14 dana.

Za ispitivanje upotrebe jezičkih normi konstitutivnih naroda u programima emitera kreirana su dva uzorka. Prvi se odnosi na informativni program, a drugi na strane titlovene programe (dokumentarci, serije, filmovi). Ovo je učinjeno jer rukovodstva javnih emitera imaju direktan utjecaj na proporciju korištenja svakog od jezika u ovim vrstama programa. Naime, jezičke politike sva tri javna emitera su bazirane na pravu novinara da izaberu kojim će jezikom govoriti i u tom smislu niko nema pravo reći im kojim će se jezikom koristiti. Na drugoj strani, javni emiteri imaju službe za lektoriranje koje osiguravaju da je jezik kojim govore novinari u skladu s normama bosanskog, srpskog ili hrvatskog jezika. Do sada, lektorska služba pokriva rad novinara informativnog programa kao i strane titlovene filmove, serije i dokumentarne emisije.

(a) Informativni programi

Informativni program uključuje sve dnevne informativne emisije. Broj informativnih emisija koje su javne televizije emitirale u periodu praćenja prikazan je na tabeli.

Tabela 1:
Broj informativnih emisija koje su javne televizije emitirale u periodu monitoringa

Emiter	Frekvencija	Postotak
BHRT	84	33
RTVFBiH	85	33
RTRS	86	34
Ukupno	255	100

Standardni bosanski, hrvatski i srpski jezik veoma su slični i najveće razlike između jezika ogledaju se u vokabularu. Za svaki od jezika kreirana je tabela s karakterističnom leksikom. Kao glavni izvor za razlike između jezika poslužila je knjiga „Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi: sličnosti i razlike“ (Muratagić-Tuna, 2005). Pored toga, praćenje prvih sedam centralnih informativnih emisija na svakom od javnih emitera pomoglo je opisivanju razlika između jezičkih normi.

Tabela 2:
Razlike/sličnosti u vokabularu između hrvatskog, bosanskog i srpskog jezika

	English	Croatian	Bosnian	Serbian
1	Abroad	Inozemstvo	Inozemstvo/inostranstvo	Inostranstvo
2	Again	Ponovno	Ponovo	Ponovo
3	Also	Također	Također	Takođe
4	Ambassador	Veleposlanik	Ambasador	Ambasador
5	Approval	Suglasnost	Suglasnost/saglasnost	Saglasnost
6	Attend	Nazočiti	Prisustvovati	Prisustvovati
7	Attention	Pozornost	Pažnja	Pažnja
8	Chairman	Predsjedatelj/Predsjedavajući	Predsjedavajući	Predsjedavajući Predsedavajući
9	Christ	Krist	Krist/Hrist	Hrist/Hristos
10	Colleague	Kolegica	Kolegica	Koleginica
11	Comma	Zarez	Zarez	Zapeta
12	Consortium	Kolegij	Kolegij	Kolegijum
13	Consumer basket	Potrošačka košarica	Potrošačka korpa	Potrošačka korpa
14	Cooperation	Suradnja	Saradnja/suradnja	Saradnja
15	Council of Ministers	Vijeće ministara	Vijeće ministara	Savjet ministara
16	Criterion	Kriterij	Kriterij	Kriterijum
17	Defense	Obrana	Odbrana	Odbrana
18	Degree	Stupanj	Stepen	Stepen
19	Dry	Suh	Suh	Suv
20	Euro	Euro	Euro	Evro
21	Europe	Europa	Evropa	Evropa
22	Family	Obitelj	Porodica	Porodica
23	Fatherland	Domovina	Domovina	Otdžbina
24	Foreground	Prvostupanski	Prvostepeni	Prvostepeni
25	Guarantee	Jamstvo	Garancija	Garancija
26	Happy	Sretan	Sretan	Srećan
27	High Judicial and Prosecutorial Council	Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće	Visoko sudsko i tužilačko vijeće	Visoki sudski i tužilački savjet
28	History	Povijest	Historija	Istorija
29	Hour	Sat	Sat	Čas
30	Imprison	Uhititi	Uhapsiti	Uhapsiti
31	Influence	Utjecaj	Utjecaj/uticaj	Uticaj
32	Insist	Inzistirati	Insistirati/inzistirati	Insistirati
33	Keep silent	Šutjeti	Šutjeti	Ćutati
34	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Kosmet
35	Longer	Dulje	Dulje/Duže	Duže
36	Million	Milijun	Milion	Milion
37	Ministry of Interior Affairs	Ministarstvo unutarnjih poslova	...unutarnjih/unutrašnjih poslova	...unutrašnjih poslova
38	Misuse	Zlouporaba	Zloupotreba	Zloupotreba
39	Municipality	Općina	Općina	Opština
40	Murder	Ubojstvo	Ubistvo	Ubistvo
41	Music	Glazba	Muzika	Muzika
42	Names of months: January, February,...	Siječan, Veljača...	Januar, Februar	Januar, Februar
43	Overall	Uopće	Uopće	Uopšte
44	Period	Točka	Tačka	Tačka
45	Personally	Osobno	Osobno/lično	Lično
46	Political party	Politička stranka	Politička stranka	Politička partija
47	Project	Projekt	Projekt	Projekat
48	Promotion	Promoviranje	Promoviranje/promovisanje	Promovisanje
49	Report	Izvešće	Izveštaj	Izveštaj
50	Safety	Sigurnost	Sigurnost	Bezbjednost
51	Salary	Plaća	Plaća	Plata
52	Scientific	Znanstveni	Naučni	Naučni
53	Special session	Izvanredna sjednica	Vanredna sjednica	Vanredna sjednica
54	Statement	Priopćenje/Saopćenje	Šaopćenje	Šaopštenje
55	Switzerland	Švicarska	Švicarska	Švajcarska
56	Table	Stol	Sto	Sto
57	Thousand	Tisuća	Hiljada	Hiljada
58	Under way	U tijeku	U toku	U toku
59	United Nations	Ujedinjeni narodi	Ujedinjeni narodi	Ujedinjene nacije
60	Urgent steps	Žurne mjere	Hitne mjere	Hitne mjere
61	Use	Uporabiti	Upotrijebiti	Upotrijebiti
62	Viewers	Gledatelj	Gledatelj/Gledalac	Gledalac
63	Vote	Glasovati	Glasati	Glasati
64	Who, what, someone, no one	Tko, što, netko, nitko	Ko, što, neko, niko	Ko, što, neko, niko
65	Worker	Djelatnik	Djelatnik/radnik	Radnik
66	Yesterday	Jučer	Jučer	Jučer

Glavni zadatak koderi je bio da odrede koju jezičku normu koriste voditelji programa (bosansku, hrvatsku, srpsku ili nešto drugo - u slučaju kada izgovorena norma nije u skladu s tri prethodne norme). Koderi su bili u obavezi napisati najmanje tri primjera za svaku odluku koju su donijeli. Bitno je napomenuti da je odluka da se prati isključivo norma voditelja programa bila namjerna. Naime, rukovodstva emitera imaju na raspolaganju puni mehanizam za ostvarivanje selekcije voditelja programa, to jest, jezičkih normi koje će biti korištene u informativnim programima. Na drugoj strani, udio reportera i njihovih jezičkih normi u određenoj mjeri određen je prirodom samih događaja i nije u potpunoj kontroli rukovodstava. Također, list za kodiranje uključio je pitanje upotrebe dva pisma, latinice i ćirilice, u titlovima (potpisima) informativnih programa. U bosanskom jeziku propisana je upotreba i latiničnog i ćirilicnog pisma (ovog drugo, ipak, samo formalno), u hrvatskom jeziku propisana je upotreba samo latinice, dok srpski jezik koristi i ćirilicu i latinicu (Vidi: Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Differences_between_standard_Bosnian%2C_Croatian_and_Serbian#Phonemes).

Na kraju, dvije emisije Vijesti koje se emitiraju nakon ponoći isključene su iz monitoringa jer se u njima nije pojavljivao voditelj emisije. Također, tri jutarnje emisije Vijesti na BHRT-u i jedne poslijepodnevene Vijesti na RTVFBiH nisu snimljene zbog tehničkih progrema. Ovih šest slučajeva prikazano je u rezultatskim tabelama u kategoriji „Nepoznato“.

(b) Strani titlovanani programi (dokumentarne emisije, serije, filmovi)

Broj stranih titlovananih programa (dokumentarne emisije, serije, filmovi) koje su javni televizijski emiteri prikazali u periodu praćenja prikazan je na tabeli.

Tabela 3:
Broj emisija stranog titlovanog programa koje su emitirale javne televizije u periodu monitoringa

Emiter	Frekvencija	Postotak
BHRT	58	28
RTVFBiH	84	41
RTRS	65	31
Ukupno	207	100

Pored razlika u vokabularu, tri jezika u BiH razlikuju se i u načinu pisanja (ortografiji). U hrvatskom jeziku pišu se izvorno strana imena (ali ne i iz ruskog jezika i svih drugih jezika koji koriste ćirilicno pismo) dok se u srpskom jeziku upotrebljava fonetska transkripcija kad god je to moguće, nezavisno od pisma. Zvanično, bosanski jezik slijedi primjer hrvatskog jezika i to je posebno istinito u pogledu javnih emitera dok se različita praksa može naći u knjigama i novinama (Vidi: Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Differences_between_standard_Bosnian%2C_Croatian_and_Serbian#Phonemes).

Pored toga, kad je subjekt budućeg vremena ispušten, proizvođači premještanje infinitiva i pomoćnog glagola „ću“, u hrvatskom i bosanskom jeziku ispušta se samo zadnje „i“ od infinitiva, dok se u srpskom jeziku infinitiv i pomoćni glagol stapaju u jednu riječ. Naprimjer: „bit će“ (hrvatski i bosanski), „biće“ (srpski).

Koderi su morali odrediti koja jezička norma je ispisana u programima (bosanski, hrvatski, srpski ili Drugo u slučajevima kada norma nije u skladu s prethodne tri norme). Koderi su imali u obavezi napisati najmanje tri primjera na osnovu kojih su donijeli odluku. Također, list za kodiranje sadržavao je pisanje upotrebe dva pisma, latiničnog i ćirilicnog, u ovim programima.

(c) Programi posvećeni kulturi i tradiciji bh. naroda i građana

Broj emisija posvećenih kulturi i tradiciji bosanskohercegovačkih konstitutivnih naroda i građana koje su javni televizijski emiteri prikazali u periodu praćenja prikazan je na tabeli.

Emiter	Frekvencija	Postotak
BHRT	24	32
RTVFBiH	29	39
RTRS	22	29
Ukupno	75	100

Tabela 4:
Broj emisija posvećenih kulturi i tradiciji bh. naroda i građana koje su javne televizije emitirale u periodu monitoringa.

Ova sekcija je uključila dokumentarne emisije, emisije iz kulture i religije te neke specifične muzičke programe (festivalne). Bitno je napomenuti da se period monitoringa donekle poklapao s muslimanskim blagdanom ramazanom, pa je bilo razumno očekivati nešto viši stepen praćenja tema vezanih za muslimane Bošnjake. Zadatak postavljen pred koderi se ogledao u određivanje da li se ove emisije odnose na tradiciju i kulturu Bošnjaka, Srba, Hrvata, nacionalnih manjina (Ostali) ili svih građana BiH. Svoje odluke koderi su trebali pismeno obrazložiti.

Bibliografija

1. Babić, D. (2007), „Javna radio-televizija u BiH: Stari problem novog zakona“, <http://www.pulsdemokratije.net/index.php?id=268&l=bs>.
2. BHRT Izvještaj (2007) "Izvještaj o radu i poslovanju Javnog radio-televizijskog servisa BiH za 2006. godinu", Sarajevo.
3. Brunner, R. (2002): „How to build Public Broadcast in Post-Socialist Countries“, <http://archiv2.medienhilfe.ch/topics/PBS/pbs-bih.pdf>.
4. D. Davidović, personalni intervju, 23. juli 2007.
5. Dani, (2007, 14 September), p. 7.
6. Deklaracija o ustavno-pravnom položaju Hrvata u BiH (2005), http://www.hizbih.info/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=1.
7. Dnevni avaz, (2007, 15. januar), „Uređivačka politika ne smije biti ideološki obojena“, p.8.
8. Dnevni avaz, (2008, 20.mart), „Zakon o Federalnoj RTV na Ustavnom sudu FBiH“, p.9.
9. E. Lonić, Pomoćnik direktora RTVFBiH za produkciju, personalni intervju, 12. september, 2007.
10. Federalni zavod za statistiku, <http://www.fzs.ba/Dem/Popis/NacStanB.htm>.
11. Glas Javnosti (2003, 1.novembar), „Javnoj RTV prijete finansijska propast“, <http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2003/11/01/srpski/B03103101.shtml>.
12. J. Duraković, personalni intervju, 24. juli 2007.
13. Jakubowicz, K (2006) "Public service broadcasting: a new beginning, or the beginning of the end?" Knowledge Politics, www.knowledgepolitics.org.uk.
14. Jusić T. & Džihana, A. (2008) Chapter B-H in „DIVIDED THEY FALL: Public service broadcasting in multiethnic states“, Mediacentar, Sarajevo, forthcoming.
15. Kontić, B (2006), „Šarafcigerom na sistem: Ili zašto u BiH nikada neće funkcionisati javna RTV“, <http://www.pulsdemokratije.net/index.php?l=bs&id=258>.
16. Kukić, S (2007), „ Javna RTV u BiH: Između etničke isključivosti i novinarske profesije“, <http://www.pulsdemokratije.net/index.php?id=272&l=bs>.
17. Kurspahić, K. (2003), „Zločin u devetnaest i trideset: Balkanski mediji u ratu i miru“, (Prime Time Crime - Balkan Media in War and Peace), Sarajevo: Mediacentar Sarajevo.
18. M. Agović, personalni intervju, 24. juli 2007.
19. Marušić, M. (1999, 17. novembar), „SFOR ponovo u Mostaru glumi medijsku policiju, tjerajući EROTEL, a gurajući YUTEL?“, Vjesni, Zagreb, p.3.
20. MIB, Mjerenje gledanosti TV stanica: 2002-2004, (TV audience measurement: 2002-2004), Sarajevo: Mareco Index Bosnia - MIB, 2004; available at <http://www.mib.ba>.
21. Milosavljevič, M. (2008), „Can Technical Needs Dictate Cultural and Public Interests? Public Service Programming and the Digital Age in Slovenia“ u Sukosd Miklos and Adla Isanović (eds.). Public Service Television in the Digital Age: Strategies and Opportunities in Five South- East European Countries. Mediacentar Sarajevo, <http://www.media.ba/mediacentar/documents/Slovenia%5FMilosavljevic%5Fprevod%2Epdf>.
22. Muratagić-Tuna, H (2005) „Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi: sličnosti i razlike“, Bosansko filološko društvo, Sarajevo.
23. Nezavisne novine (2007, 28. juli), „Zakon o RTV FBiH ide na Ustavni sud“, p.8.
24. Nezavisne novine (2007a, July 18), „Jedino HSS nije za hrvatski kanal“, p.7.
25. OHR odluke, (1999), Odluka o restrukturiranju Sistema javnog emitiranja u Bosni i Hercegovini i o slobodi informisanja i ukidanju krivičnih kazni za uvredu i klevetu, 30 juli 1999. http://www.ohr.int/decisions/mediadec/default.asp?content_id=31174.

26. OHR odluke, (1999a), „Odluka Visokog predstavnika o izmjenama i dopunama Zakona o RTV Republike Srpske“, http://www.ohr.int/decisions/mediadec/default.asp?content_id=101.
27. OHR odluke, (2002) „Odluka o postupku likvidacije koji će se primjeniti pri prestanku rada Javnog preduzeća Radio- televizija Bosne i Hercegovine“, http://www.ohr.int/decisions/mediadec/default.asp?content_id=8451.
28. Peruško, Z. & Popović, H. (2008), “From Transmission to the Public Good: Media Policy for the Digital Age in Croatia” u Sükösd Miklósd Adla Isanović (eds.). Public Service Television in the Digital Age: Strategies and Opportunities in Five South-East European Countries. Mediacentar Sarajevo, <http://www.media.ba/mediacentar/documents/Hrvatska%5FPerusko%5FPopovic%5Fprevod%2Epdf>.
29. Regulatorna agencija za komunikacije, (2001) „Regulatorna agencija za komunikacije: Analiza slučajeva juni 1998-decembar 2001“, <http://www.cra.ba/bs/depts/observ/default.aspx?cid=2858>.
30. Rumphorst, W. (2004) “Public Service Broadcasting in an Enlarging Europe: Contributing to European Policy Objectives”, http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_p_psb_wr_300804_tcm6-15161.pdf.
31. Udovičić, R (2004), „Tragom hrvatskog zahtjeva za rekonstrukcijom javnog RTV sistema: Nezadovoljstvo državom“, Mediaonline, Sarajevo.
32. Udovičić, R (2006), „Medijska slika u BiH u 2005. godini- Između novca i politike“, <http://www.anem.org.yu/cms/item/medscena/sr/Istrazivanja?articleId=7110&type=region&view=view>.
33. Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH, (juli 2007:8), “Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja “Radio-televizije Federacije BiH” d.o.o. Sarajevo za 2006. Godinu”, <http://www.saifbih.ba/javni-izvj/j-pred/?cid=548,2,1>.
34. Ustavni sud BiH, (2005), Odluka Ustavnog suda BiH u predmetu broj: U-10/05, <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2#>.
35. Ustavni sud FBiH, (2006) Odluka Vijeća za zaštitu vitalnih interesa Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, odlučujući o zahtjevu Kluba delegata hrvatskog naroda u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine za utvrđivanje postojanja vitalnog nacionalnog interesa hrvatskog naroda, Odluka br: U-11/06, 19.juli 2006., www.ustavnisudfbih.ba.
36. Večernji list, (2007, 17. april), „U posušju dopisništvo FTV-a za Zapadnu Hercegovinu“, Zagreb, Hrvatska.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijedjenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 38 istraživača.

Sva istraživanja su dostupna na www.soros.org.ba.